

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

Hur tänker en brandanläggare?

Förord

Få fenomen kan hålla en hel stad eller bygd i ett sådant skräckgrepp som när en serie oförklarliga bränder inträffar – ”*En pyroman härjar*”.

Lyckligtvis är dessa händelser förhållandevis ovanliga. Vilket i och för sig också innebär att kunskapen om serieanlagda bränder och vad som driver upphovsmännen/-kvinnorna inte är inte är särskilt utbredd. Detta ledde oss till tanken att det kunde vara väl värt att i form av en tillbakablick redovisa ett antal (ö)kända fall av seriebränder i Sverige utifrån detta perspektiv.

Ulf Erlandsson, svensk brandutrednings »grand old man«, har återigen botaniserat i brandhistorien. Denna gång har han hämtat merparten av materialet från äldre årgångar av brotts- och kriminalkrönikor. Språket i dessa är bitvis minst sagt målande och mustigt. Det hade säklart varit möjligt att omforma detta till moderna kanslivesnska, men då hade det tids- och genretypiska och därmed en hel del av läsvärdet gått förlorat.

Framställningen inleds med en artikel av psykologen Magnus Dernevik, som reder ut begreppen när det gäller olika typer av brandanläggare. Något som förhoppningsvis botar många av oss från ovanan att sätta likhetstecken mellan brandanläggare och pyroman. Anneli Toth har stått för sammanställning och formgivning och lagt stort arbete på att skaffa rättigheter till bilderna i rapporten.

Thomas Gell

Enheten för lärande av olyckor och kriser
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Ulf Erlandsson, pensionerad brandingenjör, har sammanställt artiklarna i den här publikationen.

Foto: Tjugofyra7

Innehåll

De flesta som anlägger bränder eller döms för mordbrand är inte pyromaner.....	4
Ju fler brott desto större blir friden.....	10
Den brinnande mosaikguden.....	13
Varannandagspyromanen.....	16
Ölandsbränderna.....	20
Karlstad hölls i fruktan flera veckor.....	24
Börstig brinner efter midnatt.....	28
Lektor satte skräck i Stenberga.....	30
Massor med bränder i samma hus.....	34
Gryningspyromanen brände en miljard.....	38
Brandutredaren som själv tände på.....	42

MSBs kontaktpersoner:

Thomas Gell tfn 0102-40 5600, Ulf Erlandsson tfn 0705-42 9251

Publikationsnummer:

MSB562 - 2012

ISBN 978-91-7383-343-1

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, 651 81 Karlstad tfn 0771-240 240, www.msb.se

Mats Dernevik – psykolog, pyromanexpert och forskningschef på CVP, Centrum för våldsprevention – ger här ett beteendevetenskapligt perspektiv på skillnaden mellan brandanläggare och pyromaner.

Mats Dernevik.

De flesta som anlägger bränder eller döms för mordbrand är inte pyromaner

Beteckningen *pyroman* används ofta i massmedia. När jag skriver den här texten tittar jag på internet och hittar följande rubrik:

”Pyromanen i Lomma kan ha slagit till igen. I går kväll försökte någon sätta eld på ett vindskydd nere vid stranden.... En pyroman härjar sedan augusti i Lomma och Alnarp. Den misstänkte gärningsmannen tros ligga bakom 24 anlagda bränder” (Kvällsposten 28 april 2012).

Tragiska händelser som denna kan hålla en hel ort i skräck under långa tider. Många av fallen som beskrivs i den här publikationen är av denna karaktär. Ett exempel är Sten Johansson som, efter att ha suttit av ett fängelsestraff, höll Stenbergas socken i skräck under 14 år från 1968 och ytterligare tre år från 1986.

Det är lätt att förstå den skräck som människor känner när en mängd eldsvådor uppträder på ett begränsat område under en lång tid. Många av exemplen i den här publikationen pekar på de stora svårigheter att utreda brotten som brandkår och polis står inför. Rent tekniskt är det ju så att bevisen brinner upp. Dessutom är kretsen av potentiella misstänkta oftast mycket större än andra brott. Offren för andra typer av våldsbrott finns i gärningsmannens omedelbara närhet såsom familjemedlemmar, partners eller vänner. Offren för mordbränder kan vara mycket mera slumpmässiga.

Skräcken förstärks ofta av det obegripliga och irrationella i dessa handlingar: vem har behov eller motiv för att tända på ett vindskydd på stranden?

Den här typen av brott är våldsbrott som kan framkalla stor fara och skörda liv. De skiljer sig dock från andra våldsbrott på flera sätt.

För det första är det ofta lättare att förstå andra typer av våldsbrott. De är motiverade av ilska, har behov av att dominera, konflikter eller svartsjuka och riktar sig oftast direkt mot den eller de personer som gärningsmannen uppfattar som orsak till dessa känslor. Eldanläggare har faktiskt ofta liknande motiv som andra våldsbrott, men de är så kallat passivt aggressiva och riktar sig ofta mot mera slumpmässiga eller så kallade allmänna offer som containrar, skolor, flerbostadshus och så vidare.

För det andra saknar gärningsmännen ofta de antisociala karakteristika som andra våldsbrottslingar har. De har ofta haft tidiga problem och uppförandestörningar redan under barndomen, de tenderar att umgås med andra antisociala vänner eller gäng. De har också ofta dömts för egendomsbrott, bedrägerier, narkotikabrott etcetera.

Dessutom finns det få gemensamma drag mellan olika eldsanläggare. Jämför till exempel Sten Johansson och Ulf Robert Magnus Borgström i den här publikationen. Johansson kom från en medelklassfamilj, arbetade som lektor och var en så kallad normal familjefar med fyra barn under

den större delen av sitt vuxna liv. Borgström å andra sidan kom från ett skilsmäsohem, uppger att han blev slagen av sin styvfar och när Borgström var tretton år var han redan en fullfjädrad tjuv och missbrukare. Familjen förde ett kringflackande liv och flyttade ofta. Långa perioder tillbringade han i fosterhem eller hos sin mormor under uppväxten. Både Johansson och Borgström kom att bli notoriska eldanläggare i vuxen ålder.

PYROMANI ÄR EN EXTREMT ovanlig psykiatrisk diagnos och de flesta människor som anlägger bränder eller döms för mordbrand är faktiskt inte pyromaner, även om de utnämns till detta i massmedia.

Jag har träffat ett antal personer som dömts för mordbrand och som fyllt kriterierna för pyromani. Alla dessa, utom en person, har dömts till rättspsykiatrisk vård och inte till fängelse. Pyromaners brott är irrationella, det finns inget tydligt motiv och det gör att tingsrätten är mera benägen att begära en rättspsykiatrisk undersökning än i andra fall av mordbrand. Vid rättspsykiatriska undersökningar betraktas oftast pyromani som en allvarlig psykisk störning i lagens mening.

I förarbetet till lagen om rättspsykiatrisk vård från 1992, nämns impuls kontrollstörningar speciellt som en allvarlig psykisk störning enligt Diagnostic and Statistical Manual: DSM IV. I Sverige och Europa används ofta en annan diagnosöversikt: International Classification of Disorders, ICD som publiceras av FN. Dessa båda förteckningar överlappar varandra så gott som helt och hållet. I båda förteckningarna återfinns pyromani bland *impulskontrollstörningar*. Andra störningar under denna rubrik är *patologiskt spelberoende*, *kleptomani* och *trichotillomania*/ att tvångsmässigt rycka ut hår som resulterar i påtaglig skallighet.

ORSAKERNA TILL DESSA STÖRNINGAR är okända och skälet till att de grupperas samman är att de inte passar in under någon annan rubrik. Gemensamt för impuls kontrollstörningar är att de skadar den drabbades egna intressen – fysiskt/richtollami, ekonomiskt/spelberoende eller socialt/kleptomani. I fallet pyromani skadas också omgivning på ett högst påtagligt sätt. Patienter med dessa störningar berättar ofta om kraftiga impulser att handla och svårigheter att kontrollera beteendet.

DSM publiceras av en Nordamerikansk vetenskaplig institution, American Psychiatric Association–APA. För närvarande används den fjärde upplagan, DSM-IV-TR. Version fem kommer se-

nare under 2012 eller 2013. Jag väljer att använda denna beskrivning av pyromani eftersom den oftast används i forskning och ligger till grund för det vi trots allt vet om denna störning.

DSM ställer upp följande **sex kriterier för pyromani**

- 1 Att individen avsiktligt, medvetet och upprepat har anlagt bränder.**
Detta villkor är inte särskilt urskiljande. En svensk undersökning (Terjestam & Rydén 1997) fann att 90 procent av högstadiepojkar uppgav att de någon gång tänt eld på något objekt.
- 2 Att individen berättar om inre spänning eller känslomässig upphetsning innan handlingen.**
Den inre spänningen kan vara negativ och upplevas som ångest eller obehag, men den kan också upplevas som positiv upphetsning eller förväntan.
- 3 Att individen har en fascination, intresse, nyfikenhet eller attraktion för eld i ett större sammanhang vilket inkluderar konsekvenser, användningsområden och tekniska aspekter av anläggelse och släckning.**
Detta villkor är mera särskiljande än de tidigare nämnda. Det bör finnas belägg för detta i individens historia utöver själva eldanläggelsen. Det kan förstås ta sig olika uttryck. En patient som jag träffat arbetade i många år för ett saneringsföretag vars uppgift främst var att rensa upp efter husbränder. Han hade också en kommunikationsradio där han kunde lyssna på räddningstjänsten. Tyvärr är det inte ovanligt att individer med detta intresse söker sig till brandkårer som frivilliga eller på andra sätt. Jämför med historien om John Orr på sidorna 42-43 i den här publikationen.
- 4 Att individen upplever nöje, tillfredsställelse eller lättnad när elden anläggs eller av att bevittna eller delta i efterspelet av en eldsvåda.**
Detta kriterium är själva kärnan i problematiken. Pyromaner tenderar att anlägga ett mycket stort antal bränder under sin karriär. De som upplever lättnad av psykologisk stress eller obehag vid anläggandet av bränder finner ofta att denna effekt är kortvarig och behovet återkommer mycket snart. Om handlingen är effektiv för att lindra ångest kan en del individer använda eldsanläggelse för att undvika eller lindra olika typer av obehag.

→

- 5 Att eldsanläggelsen inte har andra motiv som ekonomisk vinning, uttryck för sociopolitisk ideologi, att dölja annan kriminell aktivitet, att uttrycka ilska eller vedergällning, att förbättra levnadsbetingelser, som en respons på vanförställningar eller hallucinationer eller ett resultat av försämrat omdöme såsom exempelvis demens, utvecklingsstörning eller berusning.**

Detta villkor skiljer pyromaner från de flesta andra eldsanläggare. Som vi ska se under avsnittet om olika typer av gärningsmän är aggression, ilska och hämnd ett centralt drag hos många gärningsmän men inte för pyromaner. Detta är huvudskälet till att pyromani är en ovanlig diagnos.

- 6 Att eldsanläggelsen inte bättre kan förklaras av uppförandestörning som barn, en manisk episod eller antisocial personlighetsstörning.** Detta villkor exkluderar förutom människor med psykiska störningar i punkt fem ovan även individer som är antisociala också på andra sätt, till exempel de som begår många andra typer av brott eller som tar stora risker utan hänsyn till andra människor. Individer som klassificeras som pyromaner i psykiatrisk mening begår sällan andra typer av våldsbrott eller brott över huvud taget.

VARFÖR BLIR MAN PYROMAN? Orsakerna till att en del människor utvecklar pyromani är i stort okända. Det finns många orsaker till detta. Eldsvådor är svåra att utreda och i många fall förblir gärningsmannen okänd. I de fall där gärningsmannen blir gripen är en minoritet, kanske bara någon procent, pyromaner i psykiatrisk bemärkelse. Det saknas helt enkelt patienter för att göra regelrätta vetenskapliga undersökningar. I stället får vi förlita oss på fallstudier, som har ett begränsat vetenskapligt värde, för att förstå mekanismerna bakom pyromani.

Det verkar som fascinationen för eld börjar tidigt under barndomen. De flesta unga utvecklar färdigheter för att kontrollera eldsanläggande beteende, medan andra fortsätter att anlägga bränder för att tillfredställa sin nyfikenhet. Det verkar också som att samma riskfaktorer som gäller för dem som utvecklar pyromani även gäller för andra unga eldsanläggare. Och förmodligen är det svårt att redan under barndomen skilja de som blir pyromaner i vuxen ålder från andra eldsanläggare.

En del kliniker menar att det finns ett släktskap mellan pyromani och tvångsmässiga störningar

såsom tvångstankar och tvångshandlingar.

Tvångssyndrom klassificeras som ångestrelaterade störningar i DSM-IV.

Det finns uppenbara likheter mellan dessa båda störningar. Oftast finns en medvetenhet eller insikt hos pyromanen själv om att beteendet är dysfunktionellt. För pyromaner betyder detta att individen själv förstår att beteendet är olämpligt och farligt.

Personer med tvångshandlingar är oftast generade över sina problem eftersom de vet att beteendet med att till exempel upprepat tvätta händerna eller kontrollera att dörren är låst när man ska gå ut, är slöseri med tid och betraktas som tokigt av andra människor. Tvångsmässiga störningar kan behandlas farmakologiskt och med beteendeterapi.

Andra impulskontrollstörningar, framför allt spelberoende och kleptomani, är mer studerade än pyromani (Dell'Osso 2006). För dessa störningar verkar det som hjärnans belöningssystem är inblandat och att upptagningen av serotonin, en neurologisk transmittorsubstans, kan vara störd. Men som sagt, orsakssammanhangen är fortfarande oklara så vi vet inte i dag om dessa störningar är relaterade till pyromani.

Det är lite lättare att studera grupper där eldsanläggelse är vanligt förekommande och den vanligaste gruppen är faktiskt barn och tonåringar. Vi vet lite mer om unga människor som anlägger bränder men som kanske inte utvecklar pyromani i vuxen ålder.

Det är nog få av oss som är medvetna om hur vanligt det är att unga pojkar anlägger bränder. Enligt en metodologiskt tillförlitlig studie som gjordes i Kalifornien svarade en majoritet av de tillfrågade tolvåriga pojkarna ja på frågan om de någon gång medvetet tänt eld på någonting. Liknande svensk forskning (Terjestam & Rydén 1997) visar samma mönster. Man ska alltså akta sig för att lättvindigt psykiatrisera det här beteendet.

VARFÖR UNGA POJKAR gör så här, och varför flickorna inte gör det i samma utsträckning kan man bara spekulera kring. I den svenska undersökningen angav 90 procent av pojkarna och 60 procent av flickorna i ett begränsat urval att de någon gång tänt eld på något objekt.

Unga eldsanläggare är ett stort problem. I USA dör cirka 300 personer varje år i bränder som anlagts av barn och ungdomar. 85 procent av offren är själva barn (US fireadministration 2004). Omfattningen av problemet gör det angeläget att förstå mekanismerna bakom fenomenet.

För att få ett samlat grepp över forskningen

på området tillsatte amerikanska Justitiedepartementet en expertgrupp under 2005. Gruppen fann att forskningen på området var både spretig och svåröverskådlig. Gruppen rekommenderade fem teman eller begrepp som behövde definieras för att kunna få jämförbara data.

Tabellen nedan uttrycker kategorier eller dikotomier för att studera eldanläggelse som ett fenomen. Man skiljer på avsikt–lek eller skadegörelse, ålder på gärningsmännen, redskap eller funktion–nyfikenhet eller maktuttryck, motivation–uttryck för individen eller för att uppnå ett visst mål samt ursprung–om det styrs av omgivningen som till exempel ett resultat av gruppträck eller av inre behov hos individen.

Tema	Dikotomi
Avsikt	Eld lek/ eldsanläggande
Ålder	Barn/ Tonåring
Redskap (Vehicle)	Nyfikenhet/ Makt (Eld som vapen)
Motivation	Expressiv/ Instrumentell
Ursprung (Origin)	Omgivning/ Individ

Tabell Putnam & Kirkpatrick 2005.

Om vi är intresserade av pyromani är det bäst att titta på studier som innehåller avsiktlig eldanläggelse, eld som uttryck för makt. Motivationen kan vara expressiv, det vill säga ett uttryck för underliggande psykopatologi eller obehandlade trauma och med ett individuellt ursprung.

I EN SVENSK INTERVJUSTUDIE av högstadieskolebarn (Terjestam & Rydén 1997) uppgav nästan hälften att de eldade för att de »ville se« vad som hände. Något färre uppgav att de var »uttråkade« och en klar minoritet angav att de »ville förstöra«. Den sista gruppen är förstas den som är mest oroande. Tyvärr är det ont om så kallade longitudinella studier, det vill säga studier som följer eldande barn och ungdomar över tid upp i vuxen ålder.

Vi har under några år sett en ökning av bränder i skolor. Brandskyddsföreningen beräknade den totala kostnaden för skolbränderna 2009 till en miljard kronor. I de sex största bränderna brann hela eller stora delar av skolorna ned. De var Killebäcksskolan i Lund, Lomboloskolan i Kiruna, Lekensskolan i Älvsbyn, Gardaskolan på Gotland, Hovsjöskolan i Södertälje och Torslandaskolan i Göteborg.

Denna typ av bränder anläggs ofta utanför skoltid, på sommarlov etcetera. Skolor och förskolor

är offentliga och stora byggnader som står tomma stora delar av tiden. Det gör att de är svåra att skydda och bevaka och bränderna upptäcks ofta för sent för effektivt släckningsarbete.

Det är svårt att säga något om typiska gärningsmän eftersom de flesta inte klaras upp och vi kan inte vara säkra på om det är elever eller andra som anlägger dem. En del av bränderna är anlagda av pojkar mellan 15 och 16 år och i Kiruna handlade det om ännu yngre pojkar som »lekt med eld«.

Det är också svårt att veta om skolbränder skiljer sig från andra anlagda bränder. Det finns dock ett epidemiskt drag hos dem. Det verkar som uppmärksamheten efter en brand inspirerar andra till att göra likadant. Det finns kanske skäl att anta att det är grupper av ungdomar som tändar på, snarare än enskilda individer och tonåringar snarare än barn. Det är dock svårare att veta något om motiv och redskap för denna typ av bränder.

Det kan vara vilseledande att patologisera eldsanläggelse eller att försöka förklara fenomenet utifrån psykiatriska modeller. Eldande är en fundamental mänsklig aktivitet. Eld utgör tillsammans med jord, luft och vatten de fyra grundelementen.

De fyra elementen återfinns tydligt i flera av de äldre skapelsemyterna och har således en mycket lång tradition bakom sig. I väst kom den att få stor betydelse för utvecklingen mot modern medicin och kemi. Medicinen förr i tiden, och särskilt under antiken och medeltiden, gick ut på att behålla balansen mellan elementen i den mänskliga kroppen genom att tillföra eller bortföra delar av elementen.

En del menar att unga människors fascination för eld hänger ihop med ett slags undersökande verksamhet som är särskilt intensiv i förpuberteten. I den här åldern är pojkar, i större utsträckning än flickor, benägna att testa gränser och ta risker. Att undersöka sin makt över elden kan hänga samman med det här behovet. I jämförelse med flickor är pojkar dessutom mer aggressivt utagerande rent generellt vilket också kan kopplas samman med eldandet.

Förmodligen hänger det här experimenterandet med eld ihop med någonting djupt grundläggande hos oss människor, kanske har den här nyfikenheten ett evolutionärt överlevnadsvärde för oss som art.

I sammanhanget är det dock viktigt att understryka att viljan att sätta eld på saker och ting inte på något sätt är biologiskt determinerat.

Frågan kanske borde vara: Varför upphör de flesta att anlägga brän- →

der? I de sena tonåren avtar den här experimentlustan, men hos ett mindre antal individer finns beteendet kvar. Vad är då skillnaden på en pyroman och en »vanlig« brandanläggare? Händer det att »äkta« pyromaner är kalla inför risken att bränna någon inne? Ja, det finns sådana fall. De flesta är dock inte ute efter att skada personer. Men lagens krav för att kalla bränder mordbrand är låga, man måste vara helt säker på att branden inte kan sprida sig och skada någon, och det är svårt att garantera vad gäller eldsvådor.

ETT ANTAL TYPOLOGIER har föreslagits för gärningsmän. Typologier är en typ av klassificering av beteendemönster, karakteristika i händelsen och psykologisk profil av gärningsmannen. Typologier har en rad begränsningar och problem. Förutom forskningssyften är syftet ofta att hjälpa till med spaningsarbete genom att rikta uppmärksamheten mot en rad troliga egenskaper hos gärningsmannen.

Ytterligare ett problem är att typologier ofta inte är uteslutande, det vill säga att samma egenskap kan passa i flera kategorier. När det gäller mordbrand kompliceras sakerna även av den låga upplärningsprocenten. De typologier som prövats bygger på en minoritet upplärade fall där gärningsmannen fällt.

Den mest framgångsrika typologin i forskning om brandanläggare presenterades av forskaren David Kolko 2002. Han definierade fyra subtyper av unga eldsanläggare:

- 1. Nyfikenhet** – fascination inför eld, experimenterande, jämför med pyromanidiagnos ovan.
- 2. Ilska** – djupa psykologiska störningar, ofta personlighetsstörningar, hämnd och vedergällning.
- 3. Expressiva** – rop på hjälp, en kommunikation till omgivningen.
- 4. Antisociala** – avvikande, destruktiva eller maktutövande, inte sällan med hot.

I Kolkos typologi återfinns pyromaner mest i den första gruppen. Uttryck för ilska och hämnd är ett uteslutningskriterie i DSM-IV. Verkliga pyromaner påminner om den arga typen, men med den stora skillnaden att de saknar hämndmotiv. Dessa individer har ett väldigt särintresse i eld och en slags lust till allt som har att göra med eld.

Att tända på ger en kick och fungerar samtidigt ångestreducerande. Med bränder följer också viktiga sekundärvinster för en verklig pyroman. Det handlar om makt och uppmärksamhet, plötsligt hamnar en socialt marginaliserad män-

niska i centrum—om än i hemlighet. Typologier kallas ibland för gärningsmannaprofilering och metoden används av polis och en del psykologer med varierande framgång. Ett uppmärksammat svenskt fall var profileringen av John Ausonius, den så kallade lasermannen, 1991.

Trots att profilering vanligt förekommer på film och i TV (Cracker, Clarice Starling, Dr Hill etcetera) är metoderna i verkligheten av tvivelaktigt vetenskapligt värde.

Ibland när jag har talat med poliser om en trolig profil för gärningsmän har jag talat med dem om skillnaderna mellan den fascinerade, nyfikna profilen och den arga, ilska profilen. Det är troligare att vi hittar så kallade äkta pyromaner i den första kategorin. Problemet är att det finns en del egenskaper som är gemensamma för de båda kategorierna.

DET FINNS INGA RIKTIGT bra studier om kvinnliga pyromaner. Om vi istället tittar på mordbrand så är det dock ett typiskt brott bland kvinnor som begår brott, trots att det är fler män än kvinnor som döms för mordbrand totalt sett. Det låter krångligt, men vid en genomgång på kriminalvårdens riksmottagning i Kumla av alla personer som dömts för allvarliga våldsbrott, domar på mer än fyra år, stod kvinnor för en tredjedel av domarna för mordbrand. Detta kan jämföras med andra våldsbrott där bara en tiondel av alla som dömts för brott är kvinnor.

I statistiska termer innebär detta att kvinnor har en relativ risk, eller oddsratio, för att utföra en mordbrand som är fem gånger högre än för män (Johansson, Dernevik & Johansson 2010).

Man kan bara spekulera i varför mordbrand är ett vanligt brott bland kvinnor som begår brott. Vi skulle behöva veta mycket mera om vad och varför de har tänt på. Kanske beror det på att eldanläggelse är ett så kallat indirekt brott där förövare och offer inte kommer i direktkontakt. Kanske är det expressivt i Kolkos typologi: ett rop på hjälp eller en desperat handling.

FÖR EN VERKLIG PYROMAN är prognosen ganska dyster. Tillståndet är livslångt och det finns ingen evidens för att någon behandling är riktigt effektiv. Det finns olika uppgifter om återfallsrisken. Från 35 procent av alla typer av eldanläggande (Kolko & Kazdin 1992) till 49 procent bland patienter som remitteras till psykiatrisk vård (FEMA 2001).

För den »arga« gruppen är den bästa behandlingen olika former av psykologiska och sociala stödinsatser. Man måste se helheten och be-

Pyromani (fascination)

Ilska (hämd)

Brottskaraktäristika	Egenskaper	Brottskaraktäristika	Egenskaper
<ul style="list-style-type: none"> Långa serier av bränder Blandning av objekt (uthus, container, bostadshus) Ökande frekvens Ökande storlek på objekt Svaga motiv (svåra att förstå) Geografiskt begränsat (nära hemmet) Forensiskt medvetenhet (använder eldverktyg, fördröjd antändning etcetera)	<ul style="list-style-type: none"> Man Ensamstående Bor med föräldrar Inga övriga domar Skolproblem, mobbad, enstöring Låg begåvning Relationsproblem Få intima relationer Få vänner Bor/arbetar i närheten Specialintresserad för eld och räddningstjänst Dyker upp på brandplatsen Ringer brandkår Följer media Har polisradio	<ul style="list-style-type: none"> Få men stora objekt Offentliga mål, kommunala byggnader, skolor etcetera Ojämn frekvens, flera på kort tid och långa uppehåll Geografiskt utspridd, längre från hemmet Varierande metoder, använder det som finns tillgängligt	<ul style="list-style-type: none"> Missbruk alkohol och/eller droger Uppförendeproblem i skolan Familjeproblem, våld, missbruk, övergrepp Dömts för andra brott Normalbegåvad Psykiatriska problem, personlighetsstörningar Arbetslös Har relationer men ofta problem Inget specialintresse för eld

handla andra problem i bilden som missbruk och annan kriminalitet.

För gruppen med pyromani kan kognitiv beteendeterapi, KBT vara en effektiv metod för att hitta andra sätt och metoder att hantera tillstånd av upphetsning eller ångest.

Pyromani räknas som en impuls kontrollstörning och är svårbehandlad och återfallsrisken är hög. Behandlingen går ut på att hitta alternativa sätt att hantera ångest och obehag. De flesta med problemet har också nytta av social färdighetsträning. Någon farmakologisk behandling finns inte förutom som stöd i ångestbehandling. Behandlingen behöver dock vara omfattande och tar flera år.

Kan en pyroman i övrigt fungera normalt i samhället, leva ett normalt liv? Det beror på vad man menar med normalt. Det finns pyromaner som levtt ett anpassat liv med familj och så vidare under många år, samtidigt som de anlagt bränder. De flesta pyromaner har dock anpassningsproblem, har svårt med sociala kontakter, svårigheter i skola och arbetsliv etcetera.

Finns det någonting alla pyromaner har gemensamt rent personlighetsmässigt? Nej det finns ingen pyromanipersonlighet men många är lågbegåvade, har problem med umgänget med andra, lågt självförtroende och fler psykologiska problem än de flesta.

Det är oftast heller inte något sexuellt kopplat till pyromani. Men det finns en upphetsning och

en »kick« av makt då man åstadkommit något förödande för andra människor, som kan påminna om mekanismen i vissa sexuella avvikelser såsom sadism.

Många pyromaner stannar kvar på brandplatsen efteråt och kan också vara den som larmar brandkåren. Branden ger pyromanen en betydelsefull plats. Plötsligt står han eller hon mitt i centrum och är den som får saker och ting att hända. Ofta är pyromanen en lite mer udda person. Deras intelligens är ofta ganska låg, många är vad man kallar för utvecklingstörda.

Men det stämmer inte alltid. Tidigare trodde man att pyromani oftast handlar om en väldig fascination för just elden, men så enkelt är det inte har det visat sig genom olika undersökningar. De här personerna är svårbehandlade och det gäller att försöka hitta andra sätt för dem att lindra ångesten på. Men det är svårt. Återfallsrisken är enormt stor och det är den under en väldigt lång tid.

Mats Dernevik

Referenser:

Dell'Osso, B et al. "Epidemiologic and clinical updates on impulse control disorders: a critical review." *Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci.*256 (8), 464-475, 2006.

Doley, R. "Pyromania Fact or Fiction?"

Br J Criminol 43: 797-807, 2003.

Terjestam, Y & Ryden, O. (1997). *Flickor och pojkers lek med eld.* Karlstad: Räddningsverket.

Ju fler brott desto större blir friden

I drängstugan på Stora Vänsberg gård i Grava socken i Värmland bodde ett lite udda par. Han hette Arvid, var 37 år gammal och hade haft en slapp uppväxt utan regler. Efter värnplikten hade han arbetat inom lantbruket. Arvid var nykter, religiös och mycket lat. Dessutom stal han allt han kom över och hade avtjänat ett par kortare fängelsestraff för detta.

Arvids fru Kajsa var 15 år yngre och måste nog klassas som lite efterbliven. Hon kom från en fri-religiös familj och besökte regelbundet religiösa möten. Paret hade nyligen gift sig och de trivdes uppenbarligen bra med varandra. På kvällarna, efter dagens arbete på åkrarna och i ladugården, brukade de cykla omkring i trakten.

Tyvärr var Arvid något av en kleptomani och han kunde inte låta bli att lägga fingrarna på smärre föremål som de hittade längs vägarna. Hustrun försökte nog säga ifrån men hennes vilja var klart underordnad hans. En läkare bedömde efteråt att båda hade förstånd på en tioårsnivå.

På kvällen den 9 juli år 1941 besökte de tillsammans ett bönemöte som den nybildade Saronförsamlingen anordnade i Karlstad. Predikantens mässande röst träffade Arvid som ett piskrapp:
– *Man måste bekänna sina synder för att få frid. Ju fler brott desto större blir friden*, sa han.
– *Jag visste det, jag visste det...* mumlade Arvid halvhögt för sig själv tills hans hustru puffade till honom och bad honom vara tyst.

På hemvägen grubblade den skuldtyngde lantarbetaren över predikantens ord. Visst hade han många synder på sitt samvete, men borde han inte öka skuldbelastningen ytterligare innan han bekände sina brott?

Med dessa säregna funderingar stannade Arvid sin cykel och hoppade av. Klockan var tio på kvällen och de hade förirrat sig till Karlslunds gård. En lada stod sprängfylld av nyskördat hö. Han kastade några brinnande tändstickor och innehållet flammade genast upp. Han återvände till Kajsa som instinktivt hade tagit skydd i ett dike:
– *Varför gjorde du så?* frågade hon sakta.

– *Du hörde väl vad prästen sa? Nu har jag fått mer att bekänna. Jag kan lätta mitt samvete och få frid*, svarade Arvid.

I ungefär en timme stod de och höll varandras händer hårt medan de såg hur branden spred sig. När människor kom rusande fanns inget att göra. Ladan var övertänd och gnistorna spred branden till ladugården och ett par andra byggnader. Arvid log för sig själv, han tyckte om att se dessa vresiga lågor. Först när branden falnade tog de sina cyklar och trampade hem i sommarnatten.

Detta var inte första gången som Arvid orsakade en brand. Några år tidigare hade han övernattat i en lada tillhörande Sundsta herrgård intill Karlstad. Då han skulle tända en cigarett fattade höet eld och i vild panik rusade han från platsen och gömde sig i en annan lada. Där låg han en stund fylld av ångest. Men han upptäckte också något annat. Branden beredde honom inte bara skräck utan också extas! I detta upprörda tillstånd tände han nu avsiktligt eld i höet även i denna lada. Efteråt flammade minnet av de båda bränderna ständigt i hans fantasi.

DAGEN EFTER BRANDEN i Karlslund läste makarna tidningen tillsammans. Omfattningen hade blivit mycket större än vad Arvid tänkt sig. Två lador, en loge och hela den stora ladugården hade blivit lågornas rov. Lyckligtvis var de flesta djuren ute på bete och klarade sig. "Brandorsaken okänd" stod det längst ner i artikeln.

– *Jag kan inte stå emot och nu måste jag fortsätta. Finns det mycket att bekänna får man större frid med Gud. Klipp ut allt de skriver och spara det*, uppmanade han sin underdåniga hustru och bad henne sedan att hålla tyst.

Nästa kväll var makarna ute på en ny cykeltur. Från början var det meningen att de skulle besöka en god vän, men när mörkret föll hade de hamnat vid Skäre ångsäg. Där parkerade Arvid sin cykel och smet in bland brädstaplarna. Med hjälp av ett par trasiga kolsäckar som han hittade anordnade han en brasa. Kajsa tittade på en stund men när branden fick en omfattning de inte räknat med

lämnade hon maken och cyklade hem ensam. En timme senare kom Arvid hem. Han grät av ånger och Kajsa försökte trösta honom. Nästa dag stod det i tidningen att sågen brunnit ner till grunden och att de femtio anställda nu skulle mista sina jobb.

De följande dagarna vågade makarna sig inte ut på vägarna. All uppståndelse kring bränderna skrämde dem, men söndagen 13 juli cyklade de in till Karlstad igen. Där deltog de i ett friluftsmöte som frälsningsarmén anordnade vid vattentornet. Efteråt åkte de till den Inre hamnen i Karlstad. Där övergav de cyklarna och drev omkring bland magasinerna. Plötsligt beslöt sig Arvid för att anlägga en ny mordbrand.

– *Jag kan inte låta bli*, sa han och sprang in på ett papperslager. Där travade han några pappersrullar på varandra och tände på. Branden spred sig med rasande fart och snart stod ett tiotal byggnader i lågor.

NÄR BRANDBILARNAS SIRENER tjöt genom Karlstads gator satt Arvid och Kajsa på en brygga med armarna om varandra och beundrade fascinerade skådespelet. Där upptäcktes de någon timme senare av en polis som motade bort dem. Han var rädd att de satt för nära branden och kunde komma i fara. Branden blev mycket omfattande och betecknades efteråt som en av de värsta i stadens historia. Mer än hundra man jobbade hela natten med att hindra ytterligare spridning. Beträffande brandorsaken gissade man allmänt på ett blixtnedslag. Ett åskväder hade nämligen dragit fram över staden några timmar tidigare.

Men inom polisen började man se ett mönster med de tidigare storbränderna i Karlslund och Skåre. Flera vittnen hade observerat en man och en kvinna som hade uppträtt lite underligt. Efter storbranden i hamnen försökte Kajsa tala allvar med sin man:

– *Nu måste du sluta. Det är för rysligt. Jag går till polisen om det händer en gång till.*

Arvid lovade, men på tisdagseftermiddagen tog han sig en ny cykeltur.

– *Jag ska bara in till Karlstad med radion*, förklarade han.

Arvid cyklade iväg och lämnade mycket riktigt in radion för lagning, men på hemvägen kom ingivelsen och han anlade en ny brand i en lada vid Trangårdstorp gård. Branden spred sig och några timmar senare var samtliga uthusbyggnader på gården nerbrunna.

När Arvid kom hem fick han bannor av Kajsa, men det hindrade inte att hon redan påföljande kväll följde med honom på en ny cykeltur i sock-

nen. På kvällen brann det i en lada i Tranhems gård i Glava.

Nu var polisen säker på sin sak. Det var någon som tände på. Troligen jobbade mordbrännaren inom lantbruket, de flesta bränderna hade ju drabbat lantbrukets ekonomibygnader.

På natten fattade Arvid sitt beslut:

– *På lördag går jag till polisen och bekänner. Jag vill bara ha min avlöning först så att jag kan betala några räkningar.*

På lördagen var det löftet bortglömt och det var dags för ett nytt bönemöte i Karlstad. På hemvägen lyckades Arvid trots stark bevakning ta sig in i en lada vid Skåre gård och anlägga en ny brasa. Lågorna spred sig med rasande fart och innan gårdens folk hann få ut alla djuren var också ladugården övertänd. Trettio ungdjur innebrändes. Under tiden låg Arvid och hans unga hustru i en glänta och följde skådespelet medan de var förenade i ett intimt famntag.

Bland bönderna i Grava socken spred sig nu paniken snabbt. Vem var den okände mordbrännaren? Var det då ingen som hade sett något misstänkt? Överallt var bevakningen skärpt till det yttersta. Bland annat hade vittnen mött en kvinna och en man som cyklade, men ett strävsamt lantbrukarpar på hemväg från ett bönemöte var väl inget att rapportera tyckte man.

Nästa dag var det söndag. Det betydde nytt bönemöte med Saron-församlingen. Kajsa försökte nog påminna sin man om löftet att gå till polisen och bekänna allt. Men när hon riktade sina bruna ögon mot makens tittade han bara bort.

EFTER ATT HA DRUCKIT kaffe på ett konditori passerade de Sixbackens gård. Medan Kajsa stannade kvar på vägen sprang Arvid fram och tände några halmtussar som stack ut genom en springa i väggen till en lada.

När de cyklat en bit mötte de en hemvärnspatrull som var ute och spanade efter pyromanen. Männerna antecknade noga deras namn innan de fick fortsätta mot hemmet. Av någon anledning kom denna rapport inte under polisens ögon förän flera dygn senare. Då hade mycket hänt som förändrade spaningsbilden.

Arvid sov illa under natten mot måndagen. Kajsa hade åter förmanat honom och hotat att själv gå till polisen.

– *Det kan ju finnas folk som brinner ihjäl*, vädjade hon.

Arvid grubblade på detta när han plötsligt drabbades av den där konstiga känslan igen.

Han lämnade sin arbetsplats och sprang över till granngården Lilla Vänsberg. Försiktigt avancerade han fram till →

ladugården. Där kastade han snabbt ett par brinnande tändstickor innan han skyndade tillbaka mot hemmet igen. På vägen passerade han Västra Torp gård där han också hann arrangera en brand innan han skyndade vidare tillbaka till sin arbetsplats där ingen hade saknat honom.

NU VAR BEREDSKAPEN på topp och det dröjde inte länge förrän det vimlade av poliser och brandmän runt de nya brandplatserna. Arvid blev också tillfrågad om han hade sett något misstänkt. Nu hade han ett utmärkt tillfälle att bekänna sina brott, men det gjorde han inte. I stället berättade han livligt och medryckande hur han varit nära att själv gripa pyromanen.

– *Jag såg en, han kom springande över gårderna från Lilla Vänsberg, berättade han och pekade ut för polismannen vilka vägar den okände hade använt.*

– *Han var i femtioårsåldern, lång och smärt och hade stubbade mustascher. Han hade en gulbrun overall och bruna lågskor och i handen hade han ett vitt paket, tillade han.*

När spaningsledaren själv fick prata med Arvid längre framåt dagen reagerade han på det detaljerade signalementet på den flyende.

– *Var det inte så att det var ni själv som tände på i morse?* frågade han Arvid.

Pyromanen Arvid Hjärpe i funderingar vid en vallningstur bland svartbrända ruiner, eskorterad av polisman Erik Andersson (till vänster) och landsfogde Seved Dahlström.

Foto: Lennart Fernqvist.

– *Nej, men jag såg han som gjorde det.*

Inte ens när de kom in i drängstugan och hittade prydliga högar med tidningsklipp från alla de tio bränder som var aktuella i serien, föll Arvid till föga. Bekännelsen kom först sedan de nästa dag tragglat igenom klockslagen för alla bränderna utan att han kunde prestera en skymt av något hållbart alibi. Arvids motiv att han tänt på för att få mycket att bekänna gav naturligtvis ett märkligt intryck på förhörspersonalen. Hans handlande tydde ju inte precis på att han ville bli fast.

Så småningom enades läkarna om att Arvid ingick i den grupp av sjuklig pyromani som kallas affektgruppen. Hans handlingar dikterades av flera olika motiv. Båda makarna straffriförklarades men dömdes till psykiatrisk vård på specialistavdelning på mentalsjukhus.

Kajsa försattes på fri fot efter en månad i häkte. Men snart togs hon in på Västra Marks sjukhus i Örebro och skrevs ut efter tre år. Hon var dock "...*icke fri från symptom av sinnesslöhet*" skrev man i journalen. I januari 1946 lades Kajsa in på lasarettet i Karlstad där hon avled den 24 mars, bara 28 år gammal.

Arvid bedömdes däremot som en "...*ytterst farlig kriminell natur, som varaktigt bör förvaras på sinnessjukhus, bästa specialavdelning.*" Där fick han stanna resten av sitt liv och omyndigförklarades 1945. Arvid var uppenbart stolt över sina dåd.

– *Det var ett bra arbete, det blir nog svårt att låta bli att tulla på när man kommer ut igen, upprepade han ofta. Samtidigt var han nöjd med sin lott. Till Saron-församlingens predikant skrev han ett brev som började så här: "Nu har jag fått frid med Gud, jag har ingen skuld längre. Jag är den lyckligaste fången här..."*

Arvid avled i Kumla 1990 86 år gammal.

Källor:

Brottets Krönika, del I samt Landsfogden i Värmlands län.

Resterna av den nedbrända ladugården i Trangårdstorp den 15 juli 1941.

Foto: Ur Landsfogden i Värmlands läns arkiv.

Den brinnande mosaikguden

Sonjas liv var allt annat än lätt. Mest av allt saknade hon ömhet och medmänsklig närhet. Hennes största längtan var att få sitta med ett barn i sitt knä, ett barn att krama och som kramade henne tillbaka.

Tyvärr förunnades hon aldrig den lyckan. I stället kom-penserade hon bristen genom att skapa artificiell värme. Sammanlagt anlade hon minst ett 40-tal mer eller mindre farliga bränder. De krävde sammanlagt fem människors liv varav två av dem var små hjälplösa barn.

Hösten 1924 var ogifta fruntimret Anna Johansson städslad som en av många pigor hos en storbonde vid namn Aron. Ingen visste varifrån hon kom. Hon var tystlåten och svår att få kontakt med. Allt man visste var att Aron haft Anna med sig hem från en hästmarknad i Vädlinge. En stormig höstnatt trängde han sig in i Annas kammare och våldtog henne å det gruvligaste.

Nio månader efter våldtäkten födde Anna en flicka som fick namnet Sonja. I kyrkboken angavs fadern som okänd. Flickan var ovanligt ful och klen, armarna var extremt långa medan benen var korta och krumma. Anna tyckte att dottern påminde om Aron och drabbades av någon sorts psykos. Sonja blev redan från början en ensam och ömhetstörstande flicka. Inte ens hennes egen mor öppnade sin famn för att ge henne tröst och värme.

NÄR SONJA VAR FEM ÅR lämnade mamman in sin dotter på församlingens fattigstuga, tog sina få ägodelar i ett knyte och gick sedan och dränkte sig i en sjö. I knytet fann man en liten tofs råttfärgat hår. Sina moderskänslor tog Anna med sig i sjöns djupa, mörka vatten. Någon kärlek hade hon aldrig förmått visa sin flicka.

De följande åren blev inte bättre. Sonja auktionerades ut till en fosterfamilj som visserligen sörjde för både andlig och lekamlig spis. Men i uppfostran ingick en allvarlig misshandel av både fysisk och psykisk natur.

Skolgången blev en enda svår pina för Sonja. Hon hade svårt för att ljuda och blandade ihop bokstäverna med varandra. Varje misslyckande

gjorde henne allt mera nervös. Klasskamraterna betraktade henne som konstig och hånade henne. När hon någon gång vågade räcka upp handen för att svara på en fråga blev hon nervös och kissade på sig. Sonja förlorade helt sitt fotfäste i klassen.

Tyvärr hade hon också ett destruktivt beteende som yttrade sig i att hon snattade smäsaker. När detta avslöjades blev hennes fosterfar vild av ilska. Han drog ner hennes byxor och gav henne ett ordentligt kok stryk på bara stjärten med en riskvast. Han slog hårt och länge men från barnet hördes inte någon klagan.

Denna typ av misshandel blev tyvärr inte en engångsföreteelse. Sonjas fosterfar fann allt större behag i att plåga flickan. Godtagbara skäl till aga fanns alltid till hands och han hade ju sockenstämmandans fullmakt att fostra barnet. Hans hustru började också visa intresse för misshandeln. Det blev en rutin att Sonja med jämna mellanrum skulle smaka kvasten till fosterföräldrarnas förnöjelse. Aldrig lät hon undslippa sig ett ljud av klagan.

EN SÖNDAGSMORGN år 1939 gick de dock för långt. Sonja var 13 år och hade numera sin säng i samma rum som makarna. Misshandeln med riskvasten urartade och de slog allt hårdare. Slutligen brast det för Sonja. På gränsen mot medvetlöshet började hon skrika. Det hetsade fosterföräldrarna allt mera och de slog och slog...

Blodig och sargad fördes Sonja till lasarettet i en bil som tillkallats av en granne. Sjukvårdspersonalen ville kräkas av åsynen av flickan, en undernärd liten kropp med sår och blånader efter årtal av misshandel. Hennes ögonlock var öppna men blicken helt stilla.

Sonjas utbildning var nu avslutad efter sex år. Men till skillnad från sina klasskamrater fick hon inget slutbetyg. Det ansågs hon inte ha gjort sig förtjänt av. I stället hade hon under en period plats som kökshandräckning på en prästgård.

Det var en positiv och givande tid för henne, men prästen avled av en lungsjukdom och Sonja hamnade i köket på ett stort mentalsjukhus. Där →

träffade hon en kriminalpatient och tillsammans reste de på stöldturné till Köpenhamn. Där drabbades Sonja av en upplevelse som allvarligt kom att påverka hennes liv. På fasaden till ett hotell vid Rådhusplatsen fångades Sonjas blick av en guldglittrande tavla av en man som var omgiven av eldslågor. Han såg ut att ha det skönt i det gyllene glittret, det var i alla fall hennes tolkning av motivet. När kvällsljuset föll på de förgyllda mosaikstenarna gav det liv åt bilden. Hon kände hur en angenäm känsla strömmade genom hennes kropp...

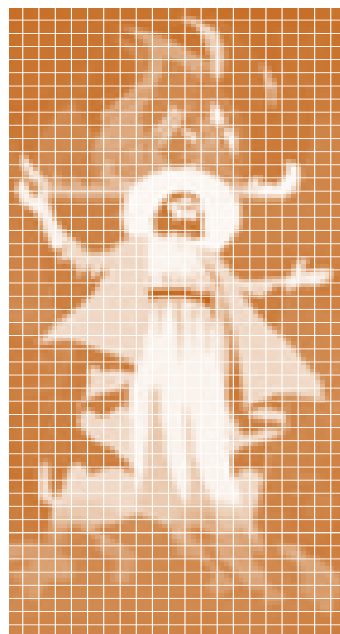
SENARE UNDER KVÄLLEN sövde och rånade Sonja och hennes vän Karl-Erik en berusad man på en av de beryktade krogarna vid Nyhavn. Bytet blev 320 danska och 70 svenska kronor. Kvällen slutade med att det blev en allvarlig brand i deras gemensamma hotellrum och Karl-Erik omkom i lågorna. "Misstanke om brott föreligger inte", stod det i polisrapporten. "Svensk omkom vid sänggrökning på pensionat i Köpenhamn" löd rubrikerna i de svenska tidningarna.

Sonja fick ensam ta tåget tillbaka hem till Stockholm. I fickan hade hon 320 danska och 70 svenska kronor samt två små vita piller som blivit över när de sövde det berusade rånoffret.

Med de sociala myndigheternas hjälp fick hon snart arbete som köksbiträde på ett av Stockholms större sjukhus. Arbetet gick bra, men när hon återföll i att snatta åkte hon fast och anhölls. Oegentligheterna tillsammans med Karl-Erik uppdagas och i brist på en motiverad försvarare dömdes hon för bland annat grov stöld. Hon bedömdes vara i stort behov av temporär vård på mentalsjukhus och övervakas i tre år. Vården kom dock att bestå av endast ett eller två samtal med en läkare och hon förstod inte vad han pratade om. Övervakaren tappade dessutom bort henne ur sitt register och hon kände sig sviken.

SONJA LYCKADES FÅ en rymlig etta tre trappor upp på Idungatan. Hon trivdes i stort sett bra men tyckte att grannarna var alltför nyfikna på vad hon gjorde. Hon tyckte sig höra röster och inbillade sig att några av dem satt sig i sinnet att göra livet odrägligt för henne. En natt på våren 1958 hade Sonja varit helt sömlös. Ett medelålders par som bodde vägg i vägg med henne var ovänner med varandra. De grälade högljutt och Sonja inbillade sig att det slog blixtar och farliga strålar i luften in till henne. Röster uppmanade henne att göra något åt saken.

Sonja letar fram en flaska med bensin som hon länge haft stående i skåpet under diskbänken och springer uppför den sista trappan upp till vinden.

Upplevelsen med väggmosaikens på mannen omgiven av eldslågor på husväggen i Köpenhamn präglade Sonja djupt. Hon tyckte att han såg ut att ha det skönt i det gyllene glittret. Hon tyckte att han såg ut som "en gud i elden".

Illustration:
Anneli Toth.

Med stor kraft och i raseri kastar hon bensinflaskan i golvet så att den krossas. Hon tänds en tändsticka och kastar den i pölen. Blå eldslågor slår omedelbart upp framför henne, de växer och blir större och större. Oron inom henne är med ens borta så hon stänger vindsdörren lugnt och går ner till sin lägenhet igen.

Oändligt trött lägger hon sig att vila och hör inte de springande fötterna eller signalen från dörrklockan då polisen ringer på för att evakuera henne ur det brinnande huset.

När polisen förhör henne sitter hon med vaggande huvud utan kontakt med omgivningen.

– *En gud i elden*, säger hon plötsligt och ansiktet strålar av lycka.

När Sonja förhörs om branden förnekar hon inte vad hon gjort. Men förhørsledaren har svårt att etablera kontakt med henne och det är svårt att bedöma vad som är verklighet och vad som bara är hennes inre fantasier. Hon döms till slut psykiatrisk vård.

– *Hennes farlighet är dokumenterad*, sa åklagaren i sin slutplädering.

TRE ÅR TILLBRINGADE Sonja på det psykiatriska sjukhuset. Tre år utan några som helst permissioner eller frigång. Därefter flyttade hon hem till Idungatan på söder igen och skaffar sig snart fasta rutiner. En av dem var att sitta på en parkbänk vid Tantolunden och titta på hur mamorna lekte med sina barn.

Att hålla ett barn i famnen var något hon hade längtat efter hela sitt liv, men av någon anledning

hade detta missunnats henne. Särskilt intresse visade hon för systerkonen Per och Anna-Stina, två respektive tre år gamla. Pappan var resemontör och mamman var heltidsanställd på ett statligt verk, så det var mormodern som hade hand om barnen om dagarna.

Till en början hade Sonja en bra kontakt med barnens vårdnadshavare. Hon fick veta var familjen bodde och lärde känna deras vanor. I bland fick hon till och med vaka något av barnen medan mormor tog hand om det andra. Anna-Stina satt ofta i sin sittvagn och Sonja lekte med tanken att helt enkelt dra iväg med barnet. Men intimiteten upphörde tvärt när mormodern upptäckte att Sonja noga antecknade det hon fick veta och förde dagbok över familjens levnadsförhållanden. Avunden mot den lyckliga kärnfamiljen växte allt mera.

SONJA HADE SKAFFAT sig ytterligare en rutinmässig vana. Upplevelsen med väggmosaikerna med den brinnande mannen på husväggen i Köpenhamn hade präglat henne djupt. Den efterföljande branden på hotellrummet där Karl-Erik omkom berodde kanske inte på sängrökning som polisen trodde. Sonja hade upptäckt att lågorna och uppståndelsen kring en stor brand gav henne lugn och tillfredsställelse i sitt inre. Bränderna blev hennes vän och med regelbundna mellanrum gav hon sig ut i natten för att finna nya objekt.

1967 och 1969 var arbetssamma år för polisens brandkommission. Utöver de vanliga uppdragen med en eller två dödsbränder och ett tiotal andra bränder per vecka gick en mordbrännare lös i Stockholm. Uppskattningsvis hade det redan inträffat minst 34 anlagda bränder som kunde hänföras till denne. Det handlade främst om bränder i stora och gamla hus med två eller flera ingångar, de flesta på stadsdelen Söder. Analys av brandresor pekade på att gärningsmannen använde sig av fotogen för att få fart på branden.

Sonja hade fortfarande täta kontakter med sjukvården. Ofta besökte hon flera läkare samma dag. De skrev ut massor av medicin men det var ingen hjälp åt henne. Hon blev bara förvirrad och lät sina inre röster styra sitt val av brandobjekt. En natt hällde hon fotogen i brevinkastet till vad hon uppfattade som en frikyrkokokal. Men i en liten lägenhet på övre våningen bodde ett äldre par som med nöd och näppe kunde rädda sina liv.

Denna lördagskväll i april 1969 var förut-sättningarna annorlunda. Det brann i en villa i Enskede. Människor fanns kvar i byggnaden. När jourhavande brandutredare K.G. Malmqvist

anlände till platsen var katastrofen redan fullbordad. En stor trävilla var fullständigt utbränd och endast ytterväggarna återstod. Kvar där inne låg kropparna av två små barn, en pojke och en flicka. De var tre respektive två år gamla. Deras kroppar var helt förbrända och det rök fortfarande från dem. Inomhus känns en tydlig lukt av fotogen.

Brandförloppet måste ha varit mycket snabbt. Runt resterna av den inslagna ytterdörren kändes en tydlig lukt av fotogen. Föräldrarna hade lämnat de sovande barnen för att tillsammans ta en kort kvällspromenad. För säkerhets skull hade de låst ytterdörren. Det visste mordbrännaren som stod och väntade i skuggorna. Själv kände hon sig avspänd och nöjd. Per och Anna-Stinas föräldrar skulle äntligen få uppleva hur det känns att inte längre ha några barn.

Av någon anledning sammankopplade polisens utredare först inte det stora antalet bränder med den tidigare dömda kvinnan på Idungatan. Men vid brandkommissionen bedrevs spaningen på flera fronter. En av dem var så kallad inre spaning. Det innebär att personal sitter och ringer runt till människor som eventuellt kan lämna nyttiga uppgifter.

Denna kväll ringde man till de boende på Idungatan:

– *Goddag fröken Johansson, det är från kriminalpolisen det här. Har ni någonting med bränderna på söder att skaffa?*

– *Joo, det är jag, svarade hon utan att tveka.*

– *Vad säger ni, är det ni som tänder på där! När tände ni senast då?*

– *Igår kväll, på fyra ställen tände jag!*

Utredaren trodde först inte sina öron. En bekän-nelse direkt så här i telefon, kan detta vara riktigt? Rösten i luren berättar detaljer från allt flera bränder. Detaljer som ingen annan än gärningsmannen kan känna till.

DEN SKYLDIGA ÄR FAST eller är det verkligen hon som är skyldig? När de bakomliggande omständigheterna rullade fram börjar tvivlet växa. Livet har farit hårt fram med Sonja. Samhället har inte gjort sin plikt. Vem är det egentligen som bär ansvaret för Sonjas gärningar? Frågan engagerade brandutredaren så mycket att han skrev en bok om fallet med titeln *Brännande anklagelse* som ligger till grund för denna berättelse.

Källa:

Brännande anklagelse, K.G. Malmqvist.

Varannandagspyromanen

Han hette Arnold och han hade tråkigt. Vid tiden för sin första brand var han 30 år och bodde tillsammans med sin mormor i en mindre träkåk i en av Jönköpings yttre förorter. Han var arbetslös, missmodig och bitter. Sedan flera år tillbaka uppbar han sjukpension och kunde kvittera ut ett belopp motsvarande sju kronor per dag.

Arnolds mor hade tagit livet av sig redan då han var några få år gammal. Hans far bodde på annan ort och var sällan tillgänglig. Pappan gjorde nog rätt för sig rent ekonomiskt, men vad Arnold behövde var någon att prata med och anförtro sig åt.

Skoltiden gick trots allt skapligt och han visade stor fallenhet för olika slag av idrott. Då han var tretton år drabbades han av en svår hjärnskakning. Fysiskt var han fortfarande frisk och stark och blev till och med erbjuden plats som spelare i ett allsvenskt fotbollslag.

MAN BÖRjade DOCK SPÅRA vissa defekter i hans mentala hälsa. Han blev allt mera folkskygg och nervös och var vid flera tillfällen inskriven för vård vid Ryhovs psykiatriska avdelning. Där trivdes han uppenbarligen bra och protesterade vilt när han förklarades som slutbehandlad. En fördel med att vara inskriven var att han blev frikallad från att göra värnplikt, något som säkert hade blivit svårt med hans nervösa läggning.

För sitt dåliga självförtroende hade han själv hittat en medicin: tre snabba supar efter varandra så vågade han det mesta. Problemet var bara att han inte tålde spriten och ofta spydde upp den. Lyckades han behålla den blev han arg och retlig och hamnade lätt i bråk med folk. Han var därför välkänd hos polisen i Jönköping där han blivit fängslad många gånger.

Tisdagskvällen den 30 januari 1957 satt han som vanligt ensam hemma i bostaden. Visst, gamla mormor fanns där också men hon var 83 år gammal och mer eller mindre dement. Tillsammans lyssnade de på radion. Nyheterna berättade om en pyroman som härjade i Stockholm och under sex veckor anlagt minst 23 bränder i källare och på vindar i city. Själv hade Arnold länge

funderat på att göra ett inbrott någonstans. Varför inte försöka sig på en brand i stället? funderar Arnold. – *Något måste göras, man blir tokig av att bara sitta här med armarna i kors*, säger han högt till sig själv.

Vid tiotiden på kvällen återfinner vi Arnold vid centralstationen i Jönköping. Han är i desperat behov av något starkt att dricka men vågar sig inte in någonstans. Nej, han är portförbjuden överallt och någon kan skvallra för nykterhetsnämnden.

Då kommer han att tänka på nyhetsinslaget om bränderna i Stockholm. Var kan han själv tända på? Han minns hur han för många år sedan jobbade som fanérsvarvare vid Tändsticksfabriken i Jönköping. Det skulle vara skojigt att se hur det ser ut där nu för tiden.

Väl på plats lutar han sin cykel mot ett trädstaket som inringar fabriksområdet. Utan större besvär klättrar han över en låst grind. Han är smidig och välväxt och takterna från hans idrottsperiod sitter i fortfarande. Han traskar planlöst omkring i de mörka lokalerna. Då och då lyser han framför sig med tändstickor från en ask som han tagit med hemifrån.

En rulle omslagspapper och några träpinnar fångar hans intresse. Det blir bra att tända med. En enda tändsticka var tillräckligt. När lågorna växt en bit går han därifrån samma väg som han kom in, hämtar cykeln och åker hem. Han hör därför inte när brandbilarnas sirener tjuiter genom staden. Den oro och spänning han tidigare haft i kroppen har släppt.

NÄR ARNOLD LÄSER ortstidningen nästa morgon blir han förskräckt. Hela den fabrik som tillverkar askar till tändstickorna har brunnit ner. Skadorna uppgick till nästan en miljon kronor.

En nattvakt hade passerat genom lokalerna strax efter Arnold hade lämnat dem utan att upptäcka den fortfarande lilla branden. *Tänk om jag åker fast!* tänkte han. *Det får inte hända. Vad skulle mormor säga? Hon som håller så styvt på mig...* Tidigt på morgonen 2 februari drabbades Svenska

Fläktfabriken i Jönköping av omfattande bränder. Två stora magasinsbyggnader belägna drygt 150 meter från varandra totalförstördes. Ytterligare ett par smärre brandplatser som hade självslocknat visade klart att de inte uppstått av naturliga orsaker.

Över det taggträdsstängsel som inhägnade industriområdet låg en stega som någon hämtat på annan plats. Den var placerad så att den balanserade över stängslet på mitten. Stegen var 5,5 meter lång och vägde nästan 40 kilo. Den hade uppenbarligen fungerat som en gungbräda när gärningsmannen skulle ta sig över hindret. Detta tydde på att pyromanen var en man som var tämligen stark och vältränad. Det var allt polisen hade att gå efter för tillfället.

Stadens invånare började nu bli alltmer på sin vakt. Industrierna hade infört skärpt bevakning. Antalet patrullerande väktare hade tredubblats och schäferhundar var utkommenderade. Polis och brandförsvaret låg i högsta beredskap dygnet runt.

Tidigt på morgonen den 4 februari var Arnold ute och cyklade igen. Ovetande om den skärpta bevakningen tar han sig in i lokaler tillhörande AB Werners Byggvaror. Med hjälp av träull och annat brännbart som han hittade anlade han en brand i en rulle tjärpapp.

Röken och lågorna upptäcktes snabbt av ett par väktare som höll företaget under särskild bevakning. Skadorna blev förhållandevis små men de regelbundet återkommande bränderna gjorde så att tidningarna gav brandanläggarens arbetsnamnet *Varannandagspyromanen*.

FÖR ATT LEVA UPP till sitt nya namn väntar Arnold nu två dygn innan han slår till igen. Målet är Fanerbolagets fabrik och denna gång är han mera försiktig än tidigare. I fickorna har han två gamla julgransljus som han knyckt från mormor. De ska hjälpa honom att arrangera en fördröjd brand så att han hinner försvinna från platsen i god tid innan någon upptäcker vad som är på gång.

Sedan han noga kontrollerat att det inte finns några vakter i närheten svingar han sig över ett tre meter högt plank och är inne på fabriksområdet. Där finns hur mycket brännbart som helst. Han arrangerar ljusen i var sin tändsticksask som han gröper ur så att de ska ta eld när ljusen brunnit ner tillräckligt långt. Det bör ta minst en halvtimme, bedömer han och försvinner därifrån.

På hemväg får han ett nytt infall. *Tänk att skoja lite med brandkåren och lura dem åt fel håll!* Han stannar vid en telefonautomat, stoppar i två tioöringar och slår 08.

- Nummerbyrån, svarar en telefonist
- Får jag brandkåren, säger han.
- Var vänlig slå 00.

Arnold gör så och när han får kontakt säger han, utan att förställa rösten:

- Ja, hallå, är det brandkåren? Det brinner på hotell Backgården!
- Brinner det mycket?
- Ja, det gör det.
- Vi ska komma genast.

Det var ett bra skämt, tycker Arnold och cyklar vidare hemåt. Backgården ligger ju åt en helt annan riktning än Fanerbolaget vilket kommer att fördröja brandkårens insats.

LYCKLIGTVIS SLÄCKS branden på Fanerbolaget mycket snabbt. En av de två brandhårdarna var koncentrerad till en stolpe som var förkolnad ända mer till golvet. Där fanns också rester av en tändsticksask samt smältor av något paraffinliknande ämne som av någon anledning hade skvätt omkring.

Polisens tekniker drog slutsatsen att pyromanen placerat ett brinnande ljus i en halvfylld tändsticksask. Det smälta ljusmaterialet hade sedan kastats omkring vid den häftiga puff som uppstod då lågan nådde stickornas tändsatser. Det var bra gjort av brandmännen att släcka så försiktigt att dessa viktiga spår bevarades...

Två dagar senare var det dags igen. Målet var ett upplag av halm och torvströ tillhörande Lantmännens Centralförening. Företaget hade förutsett risken av ett pyromanbesök och låtit resa ett nytt taggträdsstängsel runt området. Dessutom hade man fyllt på med jord under grindarna så att ingen skulle kunna krypa in den vägen.

Men det var precis så Arnold tog sig in. Han krefsade undan jordvallen och kröp in under grinden. Där letade han reda på en bultsax och klippte av taggträden. Ett tänt ljus i en halvfull tändsticksask och så ut igen samma väg som han kom in på området.

När branden blossade upp en halvtimme senare upptäcktes den av en nattvakt och brandkåren hann begränsa spridningen. Då var Arnold sedan länge på hemväg och märkte inget av uppståndelsen. Fem bränder på nio dagar och skador för flera miljoner var inte dåligt för en ensam person.

Nu förväntade sig alla att *varannandagspyromanen* skulle slå till om två dagar igen. Men i nästan två veckor var det lugnt på brandfronten i Jönköping. Äntligen fick polisen tid att följa upp de tips som samlats under den hektiska perioden med ideliga bränder. De tekniska spåren var få, elden förstörde ju de flesta, men ljussmältan från Fanerbolaget →

kanske kan ge något? Den skickas till Svenska Tändsticksbolaget, STAB, vars experter tar fram ett smältpunktsdiagram för just den aktuella sammansättningen av paraffin och stearin. Resultatet är överraskande, provet visar sig vara ett julgransljus av mycket låg kvalitet med extremt låg halt av stearin och extremt hög smältpunkt. Sådana ljus tillverkas inte nu för tiden!

Ett intensivt arbete att spåra ljusets ursprung följde. Det ledde tillbaka i tiden till andra världskrigets dagar då såväl stearin som paraffin var ransonerade varor, det var så kallade kristidsljus.

”Inget nytt i pyromanaffären” löd en av rubrikerna i Jönköpingsposten den 21 februari. Arnold uppfattade det som om de tjtade på honom, han slets mellan två viljor. För mormors skull ville han aldrig tända på mer, hon skulle dö av skam om han åkte fast och hamnade i fängelse. Å andra sidan måste det hända något, han måste stilla sin ständiga oro.

Dagen innan hade han passat på att ta sina tre supar medan mormor var och handlade. Som så ofta hade han blivit sjuk och spydde upp alltsammans. Mormor ömkade honom för hans eländiga tillstånd utan att begripa var felet egentligen låg.

ARNOLD HADE INGEN motbok och var svartlistad på systemet. Trots det lyckades han förnä en bekant sedan fotbollstiden att köpa ut en halvflaska Akvavit till honom. Den halsar han i olika portgångar och blir rejält full. Han känner sig mer än vanligt ostadig och vinglar omkring och flinar mot alla han möter. Nu är den där stollen full igen, tänker de som ser honom och bryr sig inte om honom, han är en välkänd syn i kvarteren runt järnvägsstationen i Jönköping.

En vakt uppmanar honom att försvinna, men när Arnold ska läsa upp cykelläset tappar han nyckeln och kan inte hitta den i mörkret. Han lyser sig med tändstickor men de tar snart slut. På en gata i närheten träffar han en yngling och två flickor som han frågar:

– *Har du en tändsticksask?*

– *Vad ska du med en hel ask till? Du kan få en sticka. Nej, du är full. Du får inga stickor av mig,* får han till svar.

Arnold vill ju så gärna ha en hel ask med tändstickor så att han kan åka och tända på någonstans och till slut lyckas han. En jobbare på väg till sitt nattskift ger Arnold tjugo stickor som han lägger i sin egen tomma ask. En oläst damcykel blir en bra ersättning för hans egen låsta cykel. Nu är han redo. Exakt klockan 00:55 på natten blir han stoppad av två patrullerande poliser då han cyklar utan lyse och i förbjuden färdriktning.

De ger honom en tillsägelse att leda damcykeln i stället.

– *Är det förresten din egen cykel?* frågar en av poliserna misstänksamt.

– *Visst, konstapeln tror väl inte att jag har stulit den?* värjer sig Arnold sluddrande.

Svaret accepteras och Arnold kan fortsätta sin vingliga färd. En stund senare faller hans blickar på en lagerbyggnad tillhörig AB J. Bruun. Där finns massor av spannmål i papperssäckar så det måste brinna bra, tänker han.

I drygt tio minuter betraktar han sitt mörklagda objekt på avstånd. Några vakter syns inte till. Spannmålmagasinen var delvis byggda på pålar över en vattenyta men utanför dem gick en landgång av trä. Bryggan var delvis nerisad och mycket hal att gå på, ett enda felsteg kunde innebära ett ofrivilligt dopp i Munksjöns iskalla vatten.

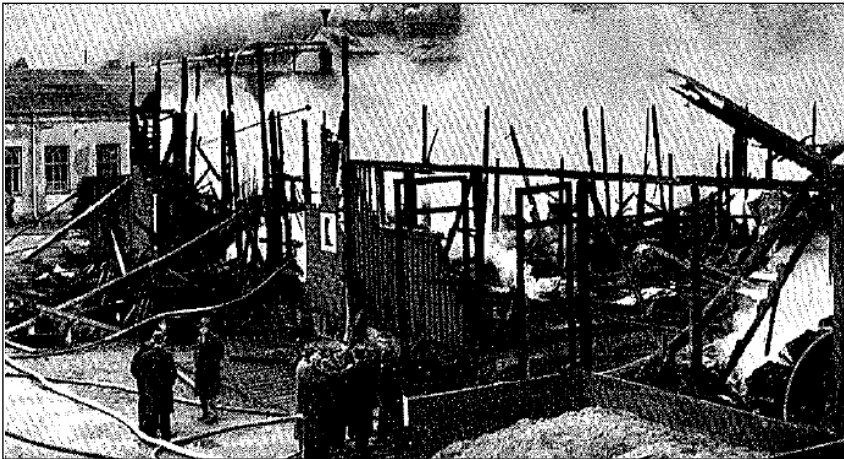
Arnold tog sig över utan problem. Ett krossat fönster och han var inne. Snabbt arrangerade han tre ljus, de skulle ge honom minst en halvtimme innan lågorna slog upp. När han cyklade hemåt skakade han i hela kroppen av bakruset och som reaktion på all spänning.

Branden hos Bruuns spannmålslager blev omfattande. Flera magasinbyggnader lades i aska, men polisens arbete började nu bära frukt. När alla tips som strömmat in bearbetades återkom Arnolds namn vid flera tillfällen. Torsdagen 28 februari beslöt spaningsledningen att han skulle punktmarkeras, men innan det kunde verkställas hann mycket hända.

Samma kväll stod två unga kvinnor vid Pressbyråns kiosk vid centralstationen i Jönköping och diskuterade pyromanens framfart. Då kom en berusad man fram till luckan och köpte en ask tändstickor. Han betalade med sex öre. Två minuter senare var han tillbaka och köpte ännu en ask. Konstig prick den där, kan det vara pyromanen funderade de.

SENARE SAMMA KVÄLL är två kvinnor ute och rastar en hund. Plötsligt ser de en mystisk man i en park som står bakom ett träd och spanar mot några byggnader tillhöriga ett hyvleri. Han bär sig konstigt åt och försöker uppenbarligen gömma sig. Plötsligt springer han fram och svingar sig över ett tre meter högt plank mot ett virkeslager.

Damerna ringer polisen och två radiobilar och sju konstaplar ryckte omedelbart ut. Från olika håll nalkades de byggnaderna så att alla fasader blev bevakade. Förstärkning tillkallas och snart var femton man engagerade i att leta efter den

okände mannen. Två av polismännen upptäcker fotsår i snön. De följer dem och ser plötsligt en figur smyga omkring vid några brädstaplar.

Den okände börjar springa och det konstiga är att hans steg är så ljudlösa, det hörs inget när han springer på den frusna marken? Den flyende mannen försvinner ut genom ett hål i ett spjalstaket men polismännen är tätt efter. En av dem drar sitt tjänstevapen och ropar:

– *Halt, annars skjuter jag skarpt!*

Polismannen skjuter ett skott upp i luften men den flyende mannen tar ingen varning. Då stannar polismannen, siktar noga på mannens ben och skjuter. Mannen vacklar till, skriker och blir snart upphunnen:

– *Men det är ju Arnold! Vad betyder det här?*

Polismannen som hade skjutit Arnold i benet kände väl till honom, dels från hans tid som firad fotbollsspelare. Dels från de otaliga tillfällena han varit fängslad för fylleri.

– *Ska ni skjuta när jag försöker hjälpa er att få tag i pyromanen?!* flåsar han upprört till svar.

DET BLEV BÖRJAN på Arnolds försvar mot det som lades honom till last. Han nekade och hade inte anlagt några bränder, bara ingripit då han såg en mystisk man stryka omkring bland brädstaplarna. De tre stearinljusen som var arrangerade bland brännbart skräp inne i fabriken visste han inget om.

Skottskadan var inte särskilt allvarlig, bara ett kötsår i ena vaden. Orsaken till att han rörde sig så tyst var att han tagit av sig skorna och sprang omkring i bara strumporna.

Nästa dag undersöktes Arnolds bostad och kläder grundligt. Gamla mormor grät stilla när hon såg sin dotterson fastkedjad vid en kriminalare med ett vallsnöre. Den gamla kvinnan upplyste på förfrågan att ljusen man hittat på brandplatsen härrörde från ett paket som hon köpt för många

Pyromanen Arnold klättrade utan problem över Tändsticksfabrikens stålträdsstaket för att starta sin första brand.

Foto: Polisen i Jönköping.

år sedan. En analys visade senare att det var exakt samma sammansättning på ljusmassan.

Arnold ändrade då sin berättelse. Det handlade om ett frivilligt tillbakaträdande. Han hade planerat en ny brand men bara hunnit placera ut ljusen och tända dem när han ångrade sig och försökte blåsa ut dem. Men han hann inte förrän polisen kom och började jaga honom.

De andra bränderna som varit på senaste tiden visste han inget om, men den tekniska bevisningen var förödande. I fickorna på hans ytterrock fanns spår av spannmål av just det slag som det fanns mängder av i Bruuns spannmålslager, på hans vantar fanns fläckar av smält paraffin med mera.

Under häktningstiden gjorde Arnold ett halvhjärtat försök att ta livet av sig med en glasskärva från en krossad glödlampa. Rådhusrätten dömde senare Arnold som skyldig till grov mordbrand i flera fall. Samtidigt straffriförklarades han enligt strafflagens femte kapitel och femte paragraf. Risken för återfall bedömdes som mycket stor, därför överfördes han till Ryhovs mentalsjukhus där han fick stanna i många år. Arnolds vidare öden är inte kända.

Källa: Brottets krönika del III.

Ölandsbränderna

En katastrof behöver inte kosta livet på någon, den behöver inte ens drabba särskilt många människor. Tänk dig att vara misstänkt för ett allvarligt brott som du inte begått. Vänner och grannar tar avstånd från dig och tidningarna beskriver dig som om du var skyldig och redan dömd. Eller nästan lika illa – du bor i en liten by på landsbygden där det gång på gång inträffat anlagda bränder. Du och dina grannar vet vem det är som tänder på men polisen gör inget för att hindra att det brinner igen...

År 1948 övertog den unge ölänningen Göran Johansson sina föräldrars gård i Hagby i Norra Möckleby på östra sidan av ön. Han var då bara 31 år men energisk och idérisk. Till skillnad från sina äldre kolleger är han inte rädd för att experimentera med alternativa grödor som lök och bruna bönor. Chansningen går hem och Göran kommer på grön kvist. Det sticker i ögonen på många för Göran berättar gärna om sina framgångar.

Tillsammans med sin hustru Barbro låter han bygga till och renovera den stora mangårdsbyggnaden mitt i samhället. Det blir en hypermodern niorummare i nära nog herrgårdsformat. År 1955 köper han sig en elegant bil, en tvåfärgad Chevrolet i grönt och beigevitt. Något liknande fanns då inte på hela Öland.

Tyvärr saknade Göran det goda omdöme som borde ha varnat honom. Skördarna slog fel under ett par år och Göran kom efter med betalningen. Dessutom hade han ett utsvävande och dyrbart levnadssätt. Bakom hustruns rygg blev det täta resor till Köpenhamn och kärleksnätter med andra kvinnor.

Undan för undan växer det fram en fientlig stämning mot honom bland folket i byn. Det retar honom, men det eggjar också. Göran Johansson blir allt mera stursk och utmanade. Vid ett par tillfällen när han berusad besökte ortens affär kom han med förtäckta hotelser:

– Jag ska tala om för er att det ska hända saker och ting som ni kommer att bli förvånade över. Det ska hända något rent djävligt och det är knappt man tror att det kan ske i Sverige!

Lördagen den 9 februari 1957 hade Göran stämt möte med sin senaste förälskelse Maja, en tele-

fonist i Ölands Alby. Han hade uppvaktat henne flitigt och hon hade varit med på flera hotellturer men denna gång backade Maja ur och valde i stället att gå ut på dans med några andra ungdomar. Missmodig och arg återvänder Göran till hemmet i Hagby. Där övertar hustrun Barbro bilen. Tillsammans med sin svärmor och en väninna ska hon åka till Färjestaden på bio och se filmen Hemsöborna. Göran får stanna hemma och vakta parets tre barn.

Men han blir inte ensam så länge. Fyra kamrater från en grannby tittar in för att ta sig ett par brännvinsgroggar innan de åker vidare till en danslokal i Runsten någon mil norrut. Göran blir naturligtvis bjuden på ett par rejäla supar. En hel liter går det åt innan vännerna åker vidare. Göran sitter ensam kvar och tycker synd om sig själv.

Klockan 22:10 är hustrun hemma i Hagby igen efter biobesöket. Göran möter henne redan ute på gården. Han förklarar att han haft besök och ljuger något om att en av grabbarna ringt och bett att bli hämtad vid Rungården i Runsten. Så kastar han sig in i bilen och försvinner med en rivstart. Barbro är van vid sin mans humör och egendommiga nycker. Det enda hon reflekterar över är att Göran är klädd i blåställ. *Nog borde han klä sig lite bättre om han ska iväg till en festplats en lördagskväll?* tänker hon.

MEN GÖRAN KÖR INTE norrut till Rungården. Via diverse småvägar tar han sig i stället söderut mot Alby där Maja bor. Hon är visserligen inte hemma men hans dunkla plan är att straffa henne för att hon backat ur genom att anlägga brand någonstans i hennes hemby.

Strax innan han är framme i samhället kör han in på en korsväg, stannar och släcker huvudbelysningen på bilen. Bara de röda baklamporna får förbli tända medan han i skydd av mörkret smyger sig in i samhället. Där finner han en lada med jordbruksmaskiner, halmbalar och foder ända upp till taket. Allt är torrt och eldfångt värre. Ett par tändstickor som kastas i halmen och lågorna flammar genast upp.

Göran skyndar tillbaka till bilen och kör i rasande fart vidare mot sitt officiella mål, dansen

Görans Johanssons ekonomi är i ruiner, bil och alla jordbruksmaskiner sålts på auktion. Bara villan är kvar och den är som tur är skriven på hustrun Barbro så den kan inte gäldenärerna ta.

Foto: Västervikstidningen.

i Runsten. Dit kommer han enligt vittnesuppgifter klockan 23:30, mer än 45 minuter senare än han borde om han kört direkt dit från sitt hem i Hagby. Dessutom är det många som har sett honom och hans iögonfallande bil när de rusade fram på vägarna på mellersta Öland. Så snart Göran är framme vid danslokalen gör han ännu ett misstag. För alla som vill höra deklarerar han högt:

– *Hela Alby brinner!*

Hur kan han veta det? Officiellt har han ju inte varit i Alby och alla telefonstationer på Öland stängde redan klockan 21:00. Ingen utanför byn kan därför ha nåtts av nyheten. Men Göran svänger snabbt till en historia om att han träffat ett par motorcyklister som har berättat det för honom.

Göran Johansson får med sig ett par av sina kamrater i bilen och de skyndar söderut mot Alby. Brandsläckningsarbetet pågår för fullt, men det är inte så mycket att göra åt den gamla ladan.

Görans kamrater sitter i bilen och väntar på sin chaufför som går runt och pratar med vänner och bekanta. Under en kort stund är han försvunnen. Men plötsligt kommer han springande och rycker

upp dörren på sin bil och skriker:

– *Nu brinner det där borta också!*

Han kastar in sin kavaj i bilen och rusar iväg mot eldskenet. Där råder fullt kaos. Brandmän, nyfikna åskådare, hemlösa svin och kor – allt är i en enda stor röra. Det är en ladugård i södra änden av byn som brinner för fullt och flera djur blir innebrända. Göran deltar i räddningsarbetet och bland annat avlivar han en svårt brännskadad kviga med hjälp av en vanlig fällkniv. Det blev en blodig slakt som till och med garvade lantbrukare reagerade emot.

När Göran och hans kamrater så småningom ska åka hem upptäcker Göran att han tappat sina bilnycklar. De får skjuts av en annan bilist och den stora amerikanaren får stå kvar utanför affären mitt emellan de båda rykande brandplatserna. I inget av fallen kunde brandsaken fastställas. Men då avståndet mellan brandplatserna bara var cirka 400 meter kunde det inte uteslutas att gnistor från den första branden orsakat den andra.

De följande dagarna sprider sig ryktet om händelserna i Alby över hela Öland. Främst handlar skvallret om Göran Johanssons märkliga uppträdande. Han blir mer eller mindre direkt anklagad för att ha anlagt båda bränderna. Det blir inte precis tystare när Göran låter sätta in en annons i Kalmartidningen Barometern där han utfäster en belöning till den som kan ange grunden för skvallret.

Göran låter senare åtala fem personer för ärekränkning. Men målet misslyckas och han får själv stå för rättegångskostnaderna. Dessutom slår skörden fel för honom och på hösten 1957 är Göran färdig för konkurs. För att vinna tid trixar han med några falska checkar, men avslöjas och erkänner så småningom.

TORSDAGKVÄLLEN den 31 oktober 1957 ödeläggs kvarnen i Norra Möckleby av en häftig brand. Bland de första på platsen var Göran Johansson. Han åker faktiskt med brandchefens vuxne son som lånat sin fars bil. De bodde bara några hundra meter från varandra. Men hur kunde Göran få larmet så snabbt? Brandsirenen hade ju inte ens hunnit starta när Göran kom springande och bad att få åka med, sades det.

När det sedan kom fram att Göran Johansson hade 3.500 kilo brandförsäkrade bruna böner inlämnade för torkning i den nerbrunna kvarnen var allmänhetens dom klar: han hade tänt på här också!

Göran är desperat. Allt han äger i kontanter är 33 öre. Villan och gården är intecknade upp över skorstenen och →

försäkringsbolaget verkar inte ha någon brådska att betala ersättning för de brunna börnorna. Då brinner det igen. Denna gång i två olika ladugårdar, båda belägna mitt inne i Hagby samhälle. Den ena ladugården tillhör Görans kusin, Bengt Arnesson. Den andra är Görans egen ladugård med tillhörande svinstall. Där finns ett 60-tal grisar som alla blir lågornas rov.

NÅGRA DAGAR SENARE är det dags igen. Ännu en gång är det Göran Johansson själv som drabbas. Det är hans sädesmagasin som ligger bara något tiotal meter från grannens ekonomibyggnader. Magasinsbranden i Hagby blir den sista under 1957. Det har varit ett händelserikt år med många bränder på Öland. Göran Johansson är av många utpekad som skyldig men bevisen räcker inte. Polisen vågar inte ens anhålla honom som misstänkt.

Uppståndelsen har slitit svårt på Görans psyke och i februari 1958 är han intagen på ett vilohem utanför Västervik. Hans ekonomi är i ruiner, hans bil och alla jordbruksmaskiner har sålts på auktion. Bara villan finns kvar och den är skriven på hustrun så den kan inte gäldenärerna ta.

Görans stridshumör finns dock kvar. Han låter stämma Kronan och begär 95.000 kronor i skadestånd för psykiskt lidande. Han gör också en personlig uppvaktnings hos inrikesminister Rune Johansson för att understryka sina krav, men i slutet av juli 1958 får Göran besked om att han ska åtalas för de checkbedrägerier han gjorde sig skyldig till föregående år.

Nästa dag, den 30 juli 1958, brinner två ladugårdar ner i Dörby några kilometer från Hagby. Bränderna konstateras vara anlagda men polisen betonar att Göran Johansson inte är mera misstänkt än någon annan att ha startat dem. Befolkningen på Öland har däremot en annan åsikt. Natten mot den 7 augusti var det dags igen. Först började det brinna i Hilmer Johanssons ladugård mitt i Hagby samhälle. En stund senare slog lågor plötsligt upp från en ekonomibyggnad längst norrut vid bygatan. Den tillhörde Börje Johansson, bror till Göran. Båda ladugårdarna brann ner till grunden. Stämningen på Öland var nu minst sagt uppjagad.

Efter bränderna i Hagby den 8 augusti 1958 beordrar inrikesministern mobilisering av alla tillgängliga resurser till Kalmar. Pyromangåtan på Öland måste lösas. Förhørs- och brandutredningsexperter inkallas från hela landet. Särskild bevakning anordnas i mordbrandsbyn men det hjälpte inte. Natten till den 19 augusti 1958 ödeläggs en villa i byns utkanter.

Göran Johansson är fortfarande en fri man när han inte sitter i förhör eller är intagen för psykiatrisk vård på mentalsjukhuset i Västervik. Först den 10 november 1958 inleds huvudförhandlingarna vid Ölands domsaga. Göran åtalas för sex anlagda bränder under 1957. Flera gånger blir det avbrott i förhandlingarna när Göran får temperamentsfulla utbrott i form av talstreck och till och med fingerat flyktförsök.

Mellan förhandlingarna sitter Göran inlåst på häktet i Borgholm. Där har han ingen tillgång till rastgård, något som lagen kräver. Han erbjuds i stället att under uppsikt av två vaktkonstaplar göra smärre utflykter ut på *Alvaret* där de kan vandra omkring. Dessa utflykter utsträcks efter hand allt längre bort.

PRECIS INNAN DE SKA åka ut på en sådan rastningsrunda lyckas Göran smyga åt sig några tändstickor och en bit plån. Det lägger den ene fångvaktkonstapeln märke till men han reagerar inte på det. De ska ju ut på rastning och kommer att ha Göran under uppsikt hela tiden.

Med de båda vakterna fram och Göran ensam bak i bilen kör de söderut till Ottenby Kungsladugård. Där finns en remontstation där man föder upp hästar och det är något som Göran är mycket intresserad av. Han röker friskt och varje gång måste han be sina vaktare att tända cigaretten. På hemvägen föreslår Göran:

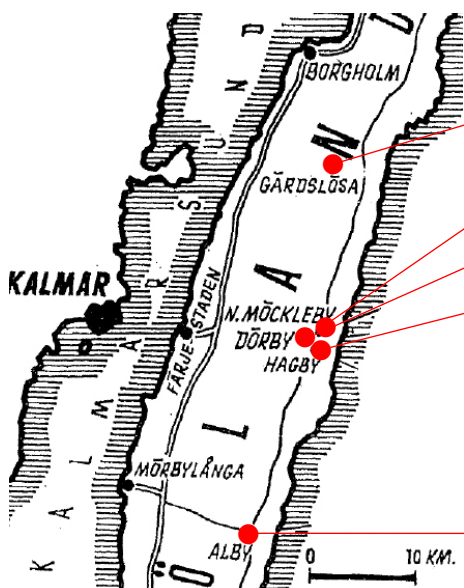
– Kan vi inte åka över till Dörby ett slag så att jag får träffa Barbro och barnen en stund? Hon ska in med flickorna till julsmylningen i Borgholm och då kan de väl få åka med oss?

Vid lunchtid är de framme i Dörby och gör sällskap in. Det blir stor uppståndelse. Först bjuds de på kaffe och senare blir det också middag.

Innan de åker tillbaka vill Göran hem till villan i Hagby en kort stund. Elektriciteten är avstängd och han är rädd att det vattenburna värmesystemet inte är tappat ordentligt. Då kan det ju frysa och bli en vattenskada. Vaktkonstaplarna och Göran hoppar in i bilen och kör de få kilometrarna till villan i Hagby. När Göran sätter nyckeln i dörrlåset säger han med spelad förvåning:

– Men här var ju öppet?

MED GÖRAN I SPETSEN fortsätter trion uppför en trappa till köket. Stolt visar Göran sina vakter den eleganta villan som en gång varit hans. Demonstrationen fortsätter från rum till rum. Han vill också visa några fotografier på sina grödor på den tiden det begav sig, men hittar inte bilderna. De finns nog uppe på vinden, tror Göran och springer iväg uppför en trappa. Det går en minut

13 Bränder på två år

GÅRDSLÖSA 27/11 1958. Ladugård.

NORRA MÖCKLEBY 31/10 1957. Bernhard Johanssons kvarn.

DÖRBY 30/7 1958. Erik Johanssons och Lage Olssons ladugårdar.

HAGBY

4/11 1957. Bengt Arnessons och Göran Johanssons ladugårdar.

8/12 1957. Göran Johanssons magasinbyggnad.

8/8 1958. Hilmer och Börje (Görans bror) Johanssons ladugårdar.

19/8 1958. Apotekarvilla.

7/12 1958. Göran Johanssons egen villa sedan han nyss varit där under polisbevakning.

ALBY 9-10/2 1957. Svante Olssons och Paul Ohlssons lador.

eller två innan han kommer tillbaka, utan några bilder.

– Jag måste fråga Barbro var hon har gjort av dem, säger han och får plötsligt bråttom. Han måste ju ner i källaren och kolla värmepannan innan de åker. Alla tre går ner till pannrummet i källaren och där är det mörkt. Utan att tänka sig för tar Göran upp en tändsticka ur sin egen ask och tänder den. Sedan yttrar han några ord som senare kom att diskuteras mycket:

– Jaha, nu kan ingen säga att det är någon som har tänt en tändsticka där uppå.

Han gängar bort en skruv och konstaterar att värmepannan redan är urtappad. Vid tretiden är sällskapet tillbaka i Dörby för att hämta fru Barbro och flickorna och skjutsa dem till julslyktingen i Borgholm innan Göran får återvända till sin cell.

Klockan halv åtta på söndagskvällen upptäcker Görans närmaste granne i Hagby att det bolmar ut rök från grannvillans tak. Sveriges för tillfället mest omtalade brandkår, den i Norra Möckleby, är snabbt på plats men det hjälper inte. Lågorna har redan brutit igenom yttertak och det är en omfattande brand på vinden. Klockan halv nio på kvällen når nyheten om branden fram till polisstationen i Borgholm. När Göran får reda på att hans villa brinner får han ett raseriutbrott och bryter samman. En läkare måste tillkallas, han får en lugnande spruta och sover snart.

Vaktahavande polisbefäl kallar genast till sig de vaktkonstaplar som varit med och rastat Göran tidigare på dagen. De nekar till en början till att ha släppt Göran ur sikte ens för en sekund. Även Göran förnekar händelserna vid blixtpbesöket i villan, men så småningom kryper sanningen fram: Göran var ensam uppe på vinden i drygt en minut

och han hade tillgång till tändstickor! Dessutom saknas ett stearinljus som tidigare har stått på spiselkranen i vardagsrummet. Prov med ljus av samma typ ger en brinntid om cirka fem timmar.

Den 16 februari 1959 är häradsrätten färdig med det stora målet. Göran döms till straffarbete i fem år för mordbrand, bedrägeri samt försök till grovt bedrägeri. Han anses inte vara i behov av vård på sinnessjukhus. Göran får reda på domen av sin hustru Barbro. Då sitter han redan inspärrad på fängelset i Kalmar. Men han ger sig inte och överklagar genast domen i Göta Hovrätt.

NÄSTAN ETT ÅR SENARE i december 1959, är hovrätten färdig med sitt domslut som är sensationellt. Göran blir frikänd i samtliga mordbrandsavsnitt! Visserligen anses han överbevisad om att ha varit i Alby i samband med att den första ladugårdsbranden bröt ut där, men det är inte tillräckligt bevis för att han också har vållat branden. Det enda han blir fälld för är checkbedrägerierna. Straffet utmättes till 6 månader och dem hade han redan avtjänat genom de 14 månader han suttit häktad.

Familjen Johansson lämnar Öland så snart de kan och flyttar till fastlandet. Göran finner ett nytt arbete som djurskötare och lantarbetare. På grund av massmediernas hårda efterbevakning återfinns han då och då i spalterna på grund av fortkörning och andra smärre förseelser, men några nya misstankar om att han anlagt bränder förekommer inte mer.

Källor:

Brottets krönika del III, Det brinner på Öland av Lars-Erik Lindqvist och Jonny Holberg.

Karlstad hölls i fruktan flera veckor

Sommaren 1959 var den hetaste och torraste i manna-minne. I värmlandsmetropolen Karlstad förstärktes fruktan för omfattande gräsbränder av en månadslång serie av anlagda bränder som drabbade staden. Förövaren var en 21-årig ung man som skulle komma att hålla hela staden i skräck under fyra veckor. Men det visste varken han själv eller någon annan från början...

Det var fredagen den 21 augusti och Lelle slutade sitt arbete klockan 16:30. Hemma väntade en yngre kamrat på honom. Det gällde ett bud till systemet, tre halvflaskor Renat var beställda. I kön stötte han på målvakten i ungdomsgårdens korplag i handboll som han själv brukade vara med och spela i. Nu fick han höra att laget skulle spela i en högre serie till hösten och hade värvat flera yngre spelare. De hade redan tränat ett par gånger men själv hade han inte blivit kallad och kände sig nu djupt förorättad.

När han kom tillbaka med flaskorna hade ytterligare en kamrat stött till. Meningen var att de tre skulle ta sig några supar och sedan gå på Tingvalla idrottsplats där det var friidrottsgala på kvällen, men grabbarna kom ifrån varandra och största delen av programmet satt Lelle skild från sina kamrater på läktaren.

Där såg han med stort intresse hur en funktionär gjorde sanden vid avstampet till höjdhoppet torrare och hårdare genom att skvätta ut några liter bensin och tända på. När ljuset och värme-strålningen för några sekunder träffade hans ansikte kände han en märklig upphetsning.

Galan avslutas med att löparen Dan Wearn slog nytt världsrekord på 1.000 meter på tiden 2:17:8. När de nästan 7.000 åskådarna strömmade ut från arenan var stämningen naturligtvis på topp och krogarna i Karlstad fylldes snabbt. Men mannen som snart skulle bli mordbrännare drog sig åter undan från sina supkamrater.

Strax efter midnatt bröt sig Lelle in i en klädfirma vid Torggatan 12. Fastigheten var under renovering och ett par fönster var ersatta med masonitskivor som det gick lätt att dra bort. Efteråt uppgav han själv att hans avsikt var att stjäla en del kläder, men när han hittade ett par plån med reklamtändstickor på ett bord fick han

en impuls att i stället tända eld på en rulle tyg som låg på en hylla. Och av bara farten tände han eld på flera ställen, en gardin som hängde vid ett fönster och ett par papper som han knycklade ihop till bollar. Men nu blev han upphetsad igen! Innan han lämnar affären och dess lager snap-pade han åt sig ett vitt, tunt tygstycke som låg på en hylla och stoppade ner det i ena kavajfickan.

Han drev omkring en stund på de angränsande gatorna tills han hörde de första sirenerna och såg hur folk började samlas vid brandplatsen. Hans brasor hade tydligen tagit sig snabbt. Större delen av fastigheten var redan övertänd och han kände sig väl till mods trots att brännvinsruset nu börjat ge vika. Upphetsningen var på väg att ta ny fart och han sökte ett nytt mål för sitt nyfunna intresse att elda.

PÅ FREDSGATAN NÅGRA kvarter därifrån fanns en 300 år gammal magasinsbyggnad av trä. Nederst mot stenfoten fanns ett par fyrkantiga öppningar, så kallade *katthål*, där mindre husdjur fritt kunde ta sig in och ut. Av tygbiten han tagit med sig från klädfirman och några gamla tidningsblad som han hittade formade han bollar som han tände eld på och stoppade in i öppningarna.

Några minuter senare befann han sig inne på en gård med den dubbla adressen Fredsgatan 1/ Hamngatan 30. En oläst baktrappa ledde upp till några lägenheter och ett mindre hotell med ett tiotal uthyrda resanderum.

I trapphuset omedelbart innanför entrén fanns en skrubb med gamla tidningar och annat lätt-antändligt skräp. Där anlade han ännu en brand. Han tänkte dock inte på att rök och lågor snabbt skulle kunna blockera den enda utgången för mer än 20 människor. Lyckligtvis upptäcktes branden i tid och ingen kom till skada.

Men ännu var det för tidigt att gå hem. På en bakgård hittade han en papperspåse som han knycklade ihop till en boll. Adressen Drottning-gatan 28 var en äldre fastighet av trä. Huset såg obebott ut. Han rev loss en gatsten från stensättningen på gården och kastade den genom en ruta. Omedelbart efteråt kastade han in den brinnande

Stadsträdgårdens restaurang var under första halvan av 1900-talet Karlstads stora nöjesetablissemang och stolthet. 1959 brände Lelle ner den fantastiska byggnaden till grunden. Man valde att inte bygga upp den igen utan satsade istället på att bygga restaurang Sandgrund i andra änden av stadskärnan.

Foto: Erik Fernqvist.

bollen och väntade en stund, men pappersbollen självslöknade och attentatet misslyckas.

I stället gick han tillbaka till den första brandplatsen vid klädfirman. Där pågick fortfarande ett febrilt släckningsarbete. Skadorna uppskattades senare till mer än en miljon kronor.

Nu styrde pyromanen sina steg mot Inre Hamnen. För att komma dit måste han korsa järnvägen. Att bomarna var nerfällna hindrade honom inte. Vid Tyggårdsviken hade en större trävarufirma sitt lager. Där måste han tända och inget kunde stoppa honom.

Han hittade ett sjok med gråaktigt omslagspapper som han rev sönder och knycklade ihop. Han tände eld på pappersbollen och stoppade in den under ett skjul med sågspån. Sedan han tänt på ytterligare ett par ställen drog han sig tillbaka och betraktade effekten på avstånd. Det tog en stund, men snart slog det upp en väldig eldstunga mot himlen. Samtidigt hörde han brandbilarnas sirener på avstånd. Det trängde på och han måste tömma blåsan igen. Men nu var all inre oro borta, nu kunde han gå hem och sova lugnt.

NÄSTA UTGIVNINGSDAG hade lokaltidningarna mycket att skriva om. Dels om Dan Wearnis löparbragd, det är ju inte varje dag som någon slår världsrekord i Karlstad. Dels om alla bränderna som varit på lördagsnatten. Att de flesta var anlagda var uppenbart, men den första branden, den i konfektionsfirman vid Östra Torggatan, misstänkte polisen hade uppstått på grund av svetsningsarbeten.

Branden i träindustrierna vid Inre Hamnen blev omfattande och skadorna uppgick till nästan en halv miljon. Tre bränder upptäcktes tidigt eller slöknade av sig självt och vid samtliga dessa fall hittade polisen rester av brunna pappersbollar. Det kom att bli en viktig pusselbit för att bestämma pyromanens tillvägagångssätt, hans så kallade *opus opurandum*.

Fanns det då vittnen som sett något misstänkt?

Jodå, men där gick uppgifterna isär. De varierade från en sjaskigt klädd man i femtioårsåldern till en yngre man på motorcykel. I verkligheten var Lelle 21 år gammal, jobbade som murare, hade hyfsad lön och till och med några tusen på banken. Trots det bodde han hemma hos sin fränskilde far och delade rum med en några år äldre bror. Fadern var ordningsam och ordentlig medan brodern var svår på spriten och ofta trakasserade sin lillebror.

NÄSTA DAG VAR EN LÖRDAG. Lelle vaknade tidigt men låtsades sova tills han blev ensam i lägenheten. Då sprang han genast upp och tog itu med tidningen som de lämnat på köksbordet. Stolt läste han allt om bränderna medan han förbannade sin bror:

– *Du brukar kalla mig nolla eller jävla mes. Vem är nu i centrum, du eller jag?*

På lördagkvällen var det dans i Mariebergsskogen. Där fanns förutom traditionell dansbana och lotteristånd en del gamla kulturbyggnader och en mindre djurpark. I samband med att parken stängdes upptäckte en vaktmästare att det brann vid getställarna. Någon hade stoppat in en brinnande boll av tidningspapper i ett katthål i skarven mellan stengrunden och träbyggnaden. Branden hade inte tagit sig men det glödde fortfarande i pappersbollen när den upptäcktes.

Det var naturligtvis Lelle som varit framme igen. Tillsammans med en kamrat hade han grundat med sprit och begett sig till *Skogen*. Själv var han svårt blyg för flickor och att dansa var inte att tänka på. I stället hade han smugit sig undan och arrangerat eldsvådan vid getställarna. Faktum var att han kände sig skyldig att ge pratet om pyromanbränderna ny näring. Det förväntade sig allmänheten. Senare samma kväll hörde portvakten till en hyresfastighet på Herrhagsgatan steg på vinden.

När han undersökte saken upptäckte han att det brann i en skrub. Branden släcktes snabbt. En äldre barhuvad →

Den unge pyromanen avbildad av en okänd tecknare, publicerad i Brottets krönika IV.

kvinnan hade setts stryka omkring på gården. Kunde det vara den djurdjurskötaren som sommaren 1941 anlade en massa bränder i Karlstadstrakten som var tillbaka? Han brukade ju ha sällskap av sin undergivna hustru. Var fanns de nu?

Polisen följde upp tipset och kunde snart bevisa att paret inte hade med de nya bränderna att göra. Det hade inte vår unge pyroman heller för den natten låg han hemma och sov. Branden var visserligen anlagd men alltså inte av Lelle. Det är tyvärr inte ovanligt att brandanläggare triggas varandra. När den ursprungliga brandanläggaren gör ett uppehåll är det någon annan labil människa som hjälper till så att det händer något.

Nu höll sig pyromanen i stillhet en hel vecka. Jobbet som murare är krävande och han behövde sin nattsömn, men nästa lördag var det nya aktiviteter på festplatsen i Mariebergsskogen. På eftermiddagen var det en uppvisningsmatch i fotboll med Gunnar Nordahl som särskilt prominent gästspelare.

Senare på kvällen följde dans och artistframträdanden. Lelle var naturligtvis där. Han hade fått några supar av en kamrat och var lite påverkad men det räckte inte för att han skulle våga dansa eller ens prata med någon flicka. I stället smög han sig undan till den avdelning av parken där det fanns en massa gamla kulturbyggnader. En timrad mangårdsbyggnad från 1700-talet borde bli en rejäl brasa.

SOM VANLIGT TÄNDER HAN en pappersboll och petar in den i en lucka vid stenfoten. Just då hörde han röster. Två unga män närmade sig. Lelle blev stel av skräck. Han gick några steg åt sidan och böjde sig framåt, för att skymma skenet från den brinnande pappersbollen, och hulkade som om han ville spy. Så snart männen passerat skyndar han sig tillbaka till anonymiteten i folkhopen runt dansbanan.

Normalt var Lelle inte rökare men denna kväll hade han köpt ett paket cigaretter. Han ville göra ett experiment. På en undanskynd plats i parken slog han sig ner, tände en cigarett och lade den försiktigt i det torra gräset. Skulle det ta sig och bli en brand? Upptagen av sitt experiment märkte han inte att ett papper följde med ut ur paketet och hamnade på marken. Det var en militär körorder från pansarregementet i Enköping och på papperet stod hans fullständiga namn och ålder.

Branden tog sig inte och det var kanske anledningen till att polisen inte hittade papperslappen förrän senare när pyromanen väl var gripen och vallades runt på de olika brandplatserna.

Fredagkvällen den 4 september deltar Lelle i en

svensexå för en kamrat. Som vanligt vid sådana tillställningar blir det en hel del sprit. Det slutar med att polisen anhåller den blivande brudgummen för fylleri och skingrar det övriga sällskapet. Lelle blev plötsligt ensam och lusten att tända på något kom åter över honom.

Han första mål blev ett par uthus på en bakgård på Östra Torggatan. Som vanligt gör han bollar av tidningspapper som han tänder eld på och stoppar in där det finns annat brännbart. Sedan skyndar han vidare till Herrgårdsgatan. En olöst bakdörr gör att han får tillträde till ett äldre flerfamiljshus. I en skrubbe i trapphuset hittar han papper och annat bränsle till nästa brasa. Utan att tänka på att han utsatte alla de boende för uppenbar livsfara anlade han sin 18e brand på bara ett par veckor.

Klockan är nu ett på natten och bränderna i uthuset på Östra Torggatan har tagit sig ordentligt, brandmännen har ett styvt arbete. Lelle står och tittar på en stund men så hörs nya sirener och han ser andra brandbilar rusa i riktning mot Herrgårdsgatan. Tillsammans med den växande publikströmmen beger han sig efter dem.

Branden i skrubben i trapphuset har utvecklats sig snabbt och utrymningsvägen ut mot gården är blockerad av lågor. Yrvakna människor står på balkonger och i fönster och ropar på hjälp. Brandmännen reser stegar och hjälper de nödställda. Någon hoppar i panik men tas emot av uppsträckta händer.

På ett av de foton som polisen rutinmässigt tog av åskådarna ser man hur Lelle står och pratar med en kamrat samtidigt som han betraktar brandmännens arbete. Men innerst inne börjar han bli orolig, inte trodde han väl att det skulle bli så mycket folk i den här gamla kåken. Han tycker inte att det är roligt att titta på ståhejet längre och med en känsla av obehag går han hem och lägger sig. Innan han somnar bestämmer han sig – det får vara slut med bränder nu!

Brandförsvaret hade nu förhöjd beredskap. Personalen anmälde sig frivilligt till tjänstgöring. Avtal med grannkommuner förnyades och uppgraderades. Rutinerna skärptes så att ny personal omedelbart inställdes på brandstationen när den första styrkan åkte ut på ett larm. Erfarenheten hade ju visat att pyromanen oftast anlade flera braser i tät följd.

MÅNDAGEN DEN 28 SEPTEMBER är Lelle tillfälligt permitterad från jobbet och kan redan på förmiddagen grunda med en flaska starkvin. På kvällen går han på bio och ser *De 39 stegen*. Han blir inspirerad och identifierar sig med hjälten

Den 21-årige gärningsmannen, som under flera veckor satte skräck i karlstadborna, hävdade att han hört röster som beordrade honom att genomföra sina pyromandåd. Här vallas Lelle med hängande huvud under en tur med polisen.

Tingsrätten konstaterade i domen att den unge mannen utfört dåden "under själslig abnormitet som går att jämföra med sinnessjukdom." Lelle dömdes till rättspsykiatrisk vård och släpptes från Mariebergs sjukhus i Kristinehamn 1967. Han flyttade sedan till västra Sverige där han bodde fram till sin död 1994.

Foto: Erik Fernqvist.

som ständigt blir skuggad av sina lömska fiender. Precis som i filmen är det en regntung, dimmig kväll. Trots att han vet att de flesta byggnader och bakgårdar är bevakade av poliser och frivilliga beslutar han sig för att dribbla lite med polisen igen och anlägga sin 25e brand.

En av bevakarna är denna kväll en ung polis-konstapel. Hans första pass är klockan 21:00 till 23:00. För att inte synas har han ställt sig bakom några buskar vid en uthuslänga längst in på en bakgård på Västra Torggatan.

KLOCKAN 21:50 ser han hur en ung man kommer in på gården och står där stilla en lång stund. När det hörs röster inifrån huset drar han sig undan längre in i skuggorna. Det verkar onormalt på något sätt. Den civilklädde polisen smyger sig närmare och plötsligt står de öga mot öga med varandra.

– Vad gör du här, vad heter du och var bor du?
– Jag heter Johansson. Jag gick bara in här på gården för att pinka, svarar mannen. Någon legitimationshandling har han inte på sig och följer med till polisstationen utan invändningar. Där gör en kriminalare en snabb undersökning och mannen får bland annat plocka upp vad han har i sina fickor. Några meter kräppat toalettpapper förklarar han med att han är snuvig och använder det att snyta sig i. Den nyinköpta tändsticksasken i bröstfickan upptäcker de inte. Lelles rätta efternamn kommer fram när en av poliserna känner igen honom från tidigare.

Trots allt verkar det som om Lelle ska klara sig ur knipan även denna gång. Det är faktiskt 307:e gången som oskyldiga personer blivit anhållna som misstänkta brandanläggare bara under denna kaotiska sommar. Förhållanden tror på

Lelles förklaringar och släpper honom fri!

Men nu bryter Lelle ihop och med gråten i halsen vänder han sig till den unge konstapel som uppmärksammade honom på bakgården:

– Jag orkar inte längre, jag vill erkänna – det är jag som har tänt på!

Gråtande berättar Lelle allt. Hans enda förklaring är att han känt att han måste tända på, han gör också klart att han hela tiden varit ensam. Enligt hans egna beräkningar handlade det om 25 olika bränder eller försök till bränder. Inte vid något tillfälle har han haft hjälp eller berättat för någon annan vad han höll på med.

Nu vidtog ett omfattande arbete med att kartlägga varje enskild brand. Lelle hjälpte till så gott han kunde och ritade detaljerade skisser på hur han tagit sig in i byggnader och utrymmen. Däremot var det svårare för honom att utveckla varför han anlagt sina bränder:

– Det var något inom mig som sa att jag skulle tända på, var hans enda förklaring.

Såväl åklagaren som försvarsadvokaten yrkade på att Lelle borde genomgå stor sinnesundersökning. Resultatet ledde till att han förklarades i behov av vård enligt strafflagens paragraf 5:5 och kom att tillbringa största delen av sitt återstående liv på vårdinrättningar av olika slag.

Skadegörelsen och övriga kostnader uppgick till sammanlagt mer än två och en halv miljoner kronor. Av beloppet ålades Lelle att återbetala drygt 2,2 miljoner till de drabbade försäkringsbolagen, en naturligtvis helt omöjlig uppgift för en murare med en månadslön om knappt 350 kronor i månaden.

Källa: *Brottets krönika del III.*

Börstig brinner efter midnatt

Under andra hälften av 1960-talet blev Börstig känt över hela Sverige genom en serie av bränder i ett tjugotal ladugårdar och uthus. Tre pojkar, alla i 19-årsåldern, dömdes för att ha anlagt bränderna men friades senare och fick skadestånd för den tid de suttit fängslade.

Egentligen började bekymren redan sommaren 1964. Flera av de boende i trakten utsattes då för vandalisering i form av krossade rutor eller sönderskurna däck på bilar och traktorer. Polisen gjorde nog vad man kunde för att få fast de skyldiga, men ärendet hade inte någon högre prioritet.

Natten till den 1 november brann en ladugård vid Hovmansgården i Börstig ner till grunden. Nio nötkreatur och två svin innebrändes. Branden kopplades först inte ihop med däcksskärningarna och de andra ofogen men mera skulle komma.

En månad senare, den 30 november 1964, brann en annan stor ladugård ner. Arton nötkreatur och en häst omkom i lågorna. Redan nu började misstankarna att gro, kunde detta vara en tillfällighet eller var det någon eller några som hade ställt till illdåden med avsikt?

När det sedan inträffade ytterligare två ladugårdsbränder under våren 1965 bekräftades misstankarna och tre 19-åriga pojkar från trakten utpekades tidigt av byskvallret. Visst hade de varit tidigt på plats bland åskådarna vid ett par av bränderna. Och visst hade de visat stort intresse för brandmännens arbete. Men vem tycker inte det är spännande när det händer något så dramatiskt som en brand?

I BÖRSTIG FANNS INGEN brandstation. Beredskapen var i stället löst genom avtal med Ulricehamns kommun. I Trädet, bara en knapp halvmil från Börstig, hade de en deltidsbrandkår med en mindre styrka i beredskap. Vid larm inställde sig oftast också de brandmän som hade frivecka. Det var därför sällan någon brist på personal vid utryckningarna till Börstig dit det bara var cirka fem kilometer.

En av brandmännen i Trädet var Lennart Ragnarsson. Han är numera pensionerad efter att

bland annat varit heltidsanställd brandförman i Falköping. Lennart berättar:

– Samtliga ladugårdsbränder i Börstig inträffade på natten timmarna efter midnatt. Redan när vi lämnade brandstationen kunde vi se eldsken på himlen. En brand i en ladugård går rasande snabbt. Där finns massor av brännbart material och god tillgång på syre. Taktiken blev att rädda så många av djuren som möjligt samt att hindra branden från att sprida sig till andra byggnader.

De tre utpekade pojkarna blev inkallade till polisstationen och förhöordes. En av dem erkände då att han hade anlagt bränderna tillsammans med sina kamrater. De andra två nekade kategoriskt men åklagaren fann bevisläget så gott att han lät väcka åtal mot alla tre. Ärendet gick ända upp i Högsta Domstolen och slutade med att alla tre pojkarna dömdes till vardera 2½ års fängelse.

Men trots att pojkarna satt i fängelse fortsatte det att brinna. Det visade sig att det var anhöriga till en av pojkarna som startat dem för att visa att det minsann fanns andra brandanläggare i Börstig än de tre pojkarna!

NATTEN TILL DEN 16 AUGUSTI 1966 utbröt brand i fyra ladugårdar inom loppet av bara några timmar. Dessutom upptäcktes attentat med tända stearinljus placerade i höet i ytterligare två ladugårdar. De flesta nötkreatur var lyckligtvis ute på bete, men ett 50-tal svin och en massa höns fick sätta livet till. Den här gången var pojkarna bevisligen oskyldiga. När bränderna bröt ut satt de fängslade och avtjänade sina straff.

Nu hade ryktet om bränderna i Börstig spridit sig till hela landet. Journalister och allmänhet vallfärdade till platsen men ortsborna var ovilliga att berätta. Tidningarna skrev ju bara en massa skit tyckte de. Dessutom kände ju alla varandra i Börstig och många var släkt med varandra så det var lugnast att hålla tyst.

Under hösten inträffade ytterligare några ladugårdsbränder i Börstig. Pojkarna hade vid den tiden börjat beviljas permission och vid någon av bränderna var de faktiskt hemma i Börstig. Det förstärkte naturligtvis misstankarna mot dem. Men nu inträffade något oväntat: den yngling

53 svin fick sätta livet till i branden på Nedergården.

Foto: Polisen i Falköping.

5 nötkreatur och 25 svin blev innebrända i branden på Ekarp Kronogården.

Foto: Polisen i Falköping.

5 nötkreatur och 25 svin blev innebrända i branden på

Prästgården. Foto: Polisen i Falköping.

Här på Övergården fick 40 höns sätta livet till i en brand.

Foto: Polisen i Falköping.

som hade erkänt de flesta mordbränderna tog tillbaka viktiga delar av sina uppgifter. Han erkände att han hade anlagt de bränder han redan var dömd för. Men han hade gjort det ensam, hans två kamrater var helt oskyldiga!

Så småningom blev de friade och tilldömdes skadestånd för den tid de suttit oskyldigt fängslade. Men domstolen var försiktig med statens pengar och ersättningen reducerades för att de fått gratis mat, husrum och andra förmåner.

Det blev allt längre uppehåll mellan bränderna och sedan hösten 1969 har det inte varit några misstänkta bränder i trakten. Enligt polisens sammanställning ingår 17 ladugårdsbränder i se-

rien av mordbränder. Fler än 100 nötkreatur, 150 svin och nästan lika många höns fick sätta livet till. De flesta av dem anses polisiärt uppklarade men det förekommer fortfarande spekulationer och misstänksamhet i trakten.

Ingen av de tre pojkarna bor numera kvar i Börstig men en av dem lär på senare år haft sporadiska kontakter med några av sina forna skolkamrater.

Källor:

Polisen i Falköping, Veckans brott/SVT samt samtal med brandpersonal och invånare.

Lektor satte skräck i Stenbergga

I april 1989 åkte Sten Johanssons hustru bort på konferens en vecka. Det blev början till den tragiska händelsekedja som kostade två oskyldiga människors livet. När den ursprungliga planen misslyckades, att mörda den man han misstänkte var hustruns älskare, fick istället ett äldre syskonpar på bygden sätta livet till.

Stenbergga är en liten kyrkby belägen i sydöstra delen av Vetlanda kommun i Jönköpings län. Det är glest mellan gårdarna och det bor bara cirka 200 människor i hela församlingen. Från 1968 fram till augusti 1976 inträffade ett 20-tal bränder inom församlingen. Det var främst ladugårdar och obebodda hus som brann. Ingen människa kom till skada i bränderna, däremot var det en del djur som brann inne.

Det blev snart uppenbart att bränderna var anlagda. Misstankarna riktades mot en välutbildad lärare i samhällsvetenskap, som köpt en gård och flyttat till trakten. Misstankarna kulminerade när den så kallade *lektorn* var en av de första på plats då ännu ett ödehus och en intilliggande ladugård plötsligt stod i lågor. Stämningen blev hätsk och polisen tvingades se till att lektorn snabbt kom därifrån innan någon av ortsborna bar hand på honom.

Nu blev brandstatistiken i Stenbergga mer normal i några år. Lektorn hade visserligen kvar sin gård Pinnarp i Stenbergga men var där allt mera sällan. I stället hade han utökat sitt fastighetsbestånd med att köpa en tvåfamiljsvilla i Vetlanda.

En av lägenheterna stod tom men den andra var uthyrd till en ensamstående man. Denne vaknade en sommarnatt 1979 av att det brann i fastigheten. Mannen lyckades i sista stund ta sig ut oskadd och kunde larma räddningstjänsten. Vid polisens tekniska undersökning kunde konstateras att branden var anlagd med hjälp av bensin.

Samma natt brann också ett stort sågverk strax utanför Vetlanda. Polisen misstänkte att de båda bränderna hade samband med varandra men inget kunde bevisas.

I augusti året därpå totalförstörde en brand en fabriks- och lagerbyggnad som lektorn nyligen hade köpt. Hans planer att starta en fiskodling i lokalerna gick därmed om intet.

En eftermiddag i mars 1981 upptäckte lektorns hustru att det brann i en fritidsstuga som hon och hennes man ägde tillsammans. Den var belägen i Stenbergga församling och blev totalförstörd vid branden. Polisens undersökning gav inget resultat, men misstankarna var naturligtvis starka att branden var anlagd.

Strax före klockan 04:00 på natten till den 25 juli 1981 larmades brandkår och polis till en centralt belägen affärsfastighet på Lasarettsgatan 1 i Vetlanda. Den var på fyra våningar och innehöll ett stort antal företag och rörelser av olika slag. Sedan ett år tillbaka ägdes fastigheten av lektorn. På ett tiotal platser i huset påträffades tussar av papper som var indränkta med dieselolja. Det var ingen tvekan om att branden var anlagd men lektorn förnekade all kännedom om detta.

Två månader senare var det dags igen. Natten till den 26 september 1981 upptäckte en granne eldsken från ett fönster i lektorns affärsfastighet i centrala Vetlanda. Tack vare tidigt larm kunde branden begränsas och spår av brännbara vätskor påträffades på flera platser i byggnaden.

Samma dag anmälde en lantbrukare på en gård någon mil norr om Vetlanda att han på morgonen då han kom ut i ladugården sparkat omkull en flaska med några deciliter bensin. Mannen hade ingen flaska med bensin i ladugården så den måste varit ditplacerad av någon annan. Han blev orolig och misstänkte att någon försökt anlägga en brand i ladugården.

Brandkår och polis åkte dit och sökte igenom ladugården och hittade snart ett arrangemang med fördröjd brandanläggelse i en kartong med diverse brännbart skräp. Som tur var hade brandanläggningsförsöket misslyckats och uppenbarligen självslocknat.

Bland resterna i kartongen hittades en liten träbit som senare kom att få stor betydelse. Träbiten kunde nämligen knytas till en plank som använts vid renoveringsarbetet av lektorns affärsfastighet i centrum av Vetlanda.

ALLT FLER INDICIER kunde knytas mot lektorn men själv nekade han envist till allt och menade att det kanske var en komplot, någon eller några kanske ville att han skulle bli oskyldigt dömd. I februari 1982 dömdes han av Eksjö tingsrätt till fängelse i sju år för två fall av mordbrand och ett

fall av försök till mordbrand. Straffet fastställdes av Göta hovrätt och lektorn fick infinna sig i fängelse. Nu blev det åter lugnt på brandfronten i några år, i alla fall utåt sett. Men när lektorn ibland var hemma hos familjen på permission fick hans fru och två söner ta del av hans frustration.

Våren 1986 blev lektorn villkorligt frigiven. Då började cirkusen igen. Till en början var det inga nya bränder. I stället fick polisen in anmälningar om underliga brev, småstöldar och vandaliseringar. Mycket kretsade kring lektorns hustru. Hon och resten av familjen bodde fortfarande kvar på gården Pinnarp strax utanför Stenberga samhälle. De var fortfarande helt övertygade om att lektorn var oskyldig till allt han anklagades för.

En dag i början av juni 1987 anmälde lektorn att han upptäckt att boningshuset till en ödegård som ägdes av hans hustru brunnit ner till grunden. Brandresterna var redan kalla. Orsaken gick inte att fastställa men på utsidan av ett uthus i närheten fanns en plastpåse med en mindre boll av träull.

NATTEN TILL DEN 14 APRIL 1989 bröt helvetet löst. Klockan 03:40 fick länsalarmeringscentralen i Växjö larm om att det brann i en ladugård på en fastighet några kilometer från Stenberga. Räddningstjänsten från Virserum dirigerades till platsen. När styrkan under framkörningen passerade ett backkrön fick de plötsligt en svindlande utsikt över bygden. I nattmörkret såg de inte mindre än fem skilda brandområden i trakten av Stenberga. Flera av dem verkade bestå av två eller flera brinnande byggnader. Förstärkning begärdes omedelbart.

Under morgonen och förmiddagen bekämpade brandpersonal bränder på fem olika fastigheter i Stenberga. Ett stort antal byggnader blev totalförstörda och ett 80-tal djur brann inne. Det stod snart klart att flera av de brinnande byggnaderna ägdes av lektorn eller av medlemmar av hans familj.

Polistekniker från flera polisdistrikt drogs samman för att undersöka brandplatserna. De upptäckte många konstigheter. Bland annat hittade de i en brevlåda ett antal nycklar på vars bricker fanns namnet på en fastighet som ägdes av lektorn men som flera år tidigare hade förstörts vid en annan brand.

Där låg också ett fotografi av lektorns hustru, en pälsmössa och en damblus. Också andra brevlådor till fastigheter i trakten hade haft besök. På dem fanns konstiga vita stämplor av något som påminde om fingeravtryck.

På gårdsplanen vid den totalförstörda ekono-

mibyggnaden till lektorns gård stod ett utbränt bilvrak. Bilen visade sig vara registrerad på en granne som bodde på den ensligt belägna gården Mögleryd några kilometer därifrån. Vid kontroll upptäcktes att bostadshuset på grannens gård var helt nerbrunnet. Vad värre var – både grannen Sigvard Gunnarsson och hans 70-åriga syster Gunhild var försvunna.

ETT OMFATTANDE eftersökningsarbete vidtog. Resterna av syskonens helt nerbrunna bostadshus sällades spade för spade. Av systemen påträffades benrester motsvarande mindre än en liter. Däremot hittade de inte ett spår av hennes bror. Hans kropp fanns uppenbarligen inte där. Och varför stod Sigvards brunna bil på lektorns gårdsplan? Kunde lektorn ha mördat honom och gömt kroppen någonstans? I resterna av lektorns nerbrunna ekonomibyggnad fanns han i alla fall inte.

Militär från Ing 2 i Eksjö ställde välvilligt upp och genomskötte stora skogsområden. De lät även gräva upp en väg som byggdes samma dag som mannen försvann. Men det gav heller inget resultat. Trots ortsbefolkningens protester var lektorn fortfarande på fri fot, men han stod naturligtvis under ständig polisbevakning och fyra veckor efter brandnatten gav detta resultat.

Spanarna observerade hur han besökte en butik i Linköping där han köpte två gilleljus i en kartong. Påföljande kväll lämnade han sin tillfälliga bostad i Vetlanda och körde snabbt mot sin för tillfället obebodda gård i Stenberga. Där var han inne cirka 20 minuter innan han återvände hemåt. På vägen stannade han vid en sopcontainer och kastade en plastpåse med två tomma förpackningar som innehållit Liljeholmens gilleljus.

Under tiden genomskötte annan polispersonal alla kvarvarande byggnader på hans gård. I ett traktorgarage intill den brunna ekonomibyggnaden hittade de en pappkartong med två tända ljus som stod i en vagn med halm. Intill stod två dunkar med brandfarliga vätskor. Ljusen släcktes och platsen ställdes under bevakning.

VID DET FÖRSTA FÖRHÖRET som hölls med lektorn dagen därpå medgav denne att han haft för avsikt att anlägga brand i traktorgaraget till sin gård Pinnarp i Stenberga. Men han förnekade brott eftersom byggnaden tillhörde familjen och han hade rätt att bränna upp den om han inte begärde ersättning från försäkringsbolaget. Bortförklaringarna hjälpte inte och lektorn blev häktad. Efter några dagars förhör kröp det fram att det i den brunna ekonomibyggnaden på hans gård Pinnarp funnits ett →

relativt stort virkesupplag. Kunde den höga brandbelastningen gjort så att grannens kropp hade förintats helt? En förnyad genomsökning av askan gav nya fynd. Fyra tändar och en guldkrona samt några benfragment bevisade att Sigfrid Gunnarssons kropp funnits i lektorns brinnande ekonomibygnad. Nu växte misstankarna om att han blivit mördad.

Efter många och långa förhör började lektorn erkänna. Han medgav att han var skyldig till de bränder i Vetlanda för vilka han mot sitt nekande dömdes 1982, men ansåg att domen var felaktig eftersom bevisningen inte var tillräcklig.

Beträffande de senaste årens händelser i Stenberga var det förvirrade motivet att skjuta över skulden för bränderna på någon annan person. Bland annat hade han försökt bjuda hem en lärarkollega med avsikt att mörda honom och placera kroppen på en plats som komprometterade honom som mordbrännare. Men kollegan fick förhinder och måste lämna återbud.

I stället gjorde lektorn upp om ett möte i Pinnarp med sin granne Sigvard Gunnarsson. Där slog han honom hårt i huvudet med en stängselstolpe. Därefter letade han fram ett avsågat hagelgevär som han tidigare gömt i höet och fullbordade dådet med skott i den medvetlösle mannens huvud.

Sedan han utfört några andra ärenden körde han hem till den mördades syster Gunhild Gunnarsson och dödade även henne med ett hagel-skott i ryggen på kort avstånd.

Nu gällde det att få det att se ut som om det var Sigvard som mördat sin syster och sedan begått självmord. Hans dunkla plan gick ut på att anlägga en hel serie bränder som kunde spåras till den oskyldige grannen.

TILLBAKA I PINNARP tog lektorn fram en vass kniv och skar bort fingerblomman på den döde grannens ena tumme. Hudbiten klistrade han fast på en modell av ett finger som han tillverkat av gips. Nu hade han ett bra verktyg för utplacering av villospår i form av den dödades fingeravtryck.

Resten av kroppen placerade lektorn med en traktorskopas hjälp uppe på en stapel med bräder inne i sin egen ekonomibygnad. Vid en brand där skulle hettan förmodligen bli så intensiv att alla spår av slaget i huvudet förintades. Bredvid kroppen placerade han det avsågade hagelgeväret.

Vid 02-tiden på natten steg lektorn upp och gav sig ut på en turné för att anlägga bränder. På en del platser arrangerade han fördröjd antändning med hjälp av tända stearinljus. På andra ställen

tände han direkt öppen eld i hö, papper och annat lättantändligt skräp som han hittade.

I de mördade syskonens bostadshus i Mögleryd tog han sig tid att släpa upp kroppen av den döda kvinnan till övervåningen innan han anlade en brand på bottenvåningen. Förhoppningsvis skulle kroppen förbrännas bättre på så sätt. På flera platser utnyttjade han fusktrummen med Sigvards tummönster för att göra avtryck på brevlådor och andra lämpliga ytor. Men av någon anledning blev avtrycken lysande vita och det var uppenbart för polisteknikerna att de var ditsatta med avsikt.

Tack vare att lektorn började att samarbeta med polisen gick utredningsarbetet bra. Han erkände mordet och sammanlagt 38 bränder men åtalet begränsades till två mord, sju mordbränder samt några försök till grov mordbrand.

Lektorn dömdes av Eksjö tingsrätt till livstids fängelse för dubbelmord och sju mordbränder. Åklagaren hävdade att det fanns motiv för de flesta av brotten. De var planerade för vinnings skull och det var därför inte fråga om pyromani. Lektorn protesterade dock kraftigt mot domen och hävdade att han var sjuk och menade att allt detta inte behövt hända om han hade fått hjälp tidigare.

JOHANSSON HAR SKÖTT SIG perfekt på alla anstalter under årens lopp och har ett socialt nätverk med bland andra sin nya kvinna sedan tio år. Han har flera gånger nekats nåd, bland annat med hänvisning till risken för återfall i grova brott. Så sent som 1999 bedömdes han "...*besitta en unik farlighet*".

Johansson har de senaste åren bedömts ha en god psykisk hälsa och haft 250 permissioner utan att begå brott. Livstidsstraffet förvandlades för några år sedan till 29 års fängelse och lektorn Sten Johansson har nu, efter 18 år i fängelse, slussats ut i samhället igen. Han har gift om sig, bytt efternamn och lever numera som pensionär i Östergötland.

Författaren Trygve Bång har gett ut verklig-hetsromanen *Psykopaterna* som är inspirerad av händelserna i Stenberga. Under arbetet med boken träffade han Sten Johansson på fängelset i Kalmar och beskrev honom som:

"En intelligent man som verkade må ganska bra. Han anser sig vara ett fall för världslitteraturen."

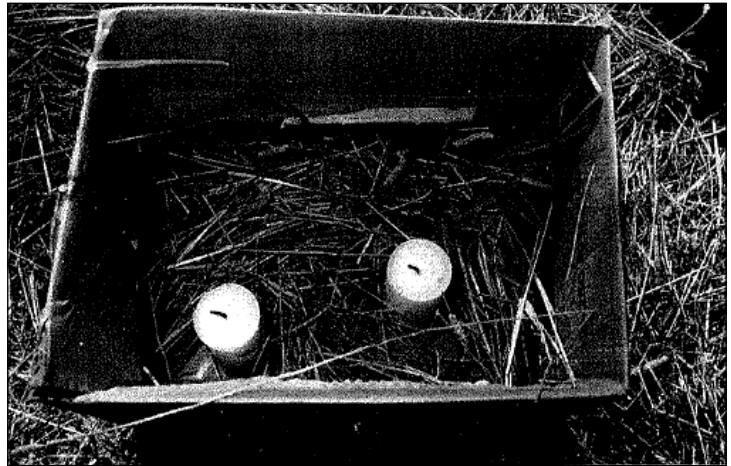
Källor:

Nordisk kriminalkrönika 1991 samt samtida tidningsartiklar.

En pappkartong med brinnande ljus som polisen släckte.

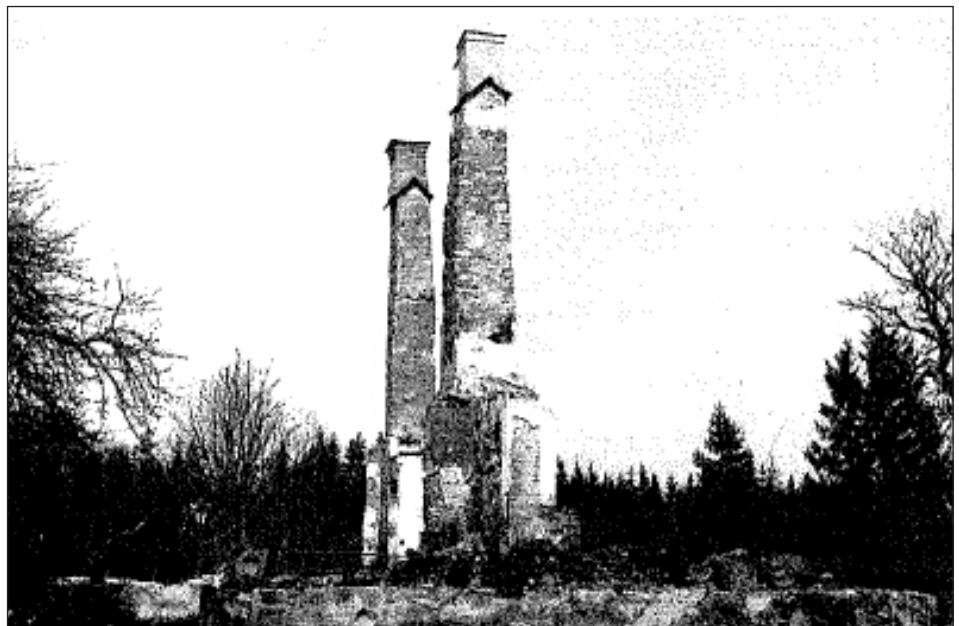
Foto: Polisen i Jönköping

De mördade syskonens bostadshus i Mögleryd brann ner till grunden och detta är vad som fanns kvar av bostadshuset när det upptäcktes att det brunnit.

Lektorn försökte få det att se ut som om det var Sigvard som mördat sin syster och sedan begått självmord, men fick livstids fängelse för dådet som han sedan erkände.

Foto: Polisen i Jönköping.

Lektorns fastighet på Lasarettsgatan 1 i centrala Vetlanda, som den såg ut innan branden. *Foto: Polisen i Jönköping.*

Massor med bränder i samma hus

Sveriges mest branddrabbade bostadshus hittade man på 1980-talet på Albergsgatan i Stockholm. Gång på gång larmades brandförsvaret till adressen. Mest handlade det om småbränder i källare eller på vindar och ofta var de anlagda bland skräp och sopor. Det rädde ingen tvekan om att bränderna var anlagda. Både polisen och de boende visste också vem som var skyldig till att ha startat dem...

Egentligen var det två fastigheter som berördes, Albergsgatan 40 och Albergsgatan 42. De var varadera sex våningar höga och låg bredvid varandra omgivna av liknande flerfamiljshus. Tvillinghusen hade en gemensam tvättstuga i källaren av hus nummer 40. Där hade också hyresgästerna sina källarförråd.

För de som bodde i 42an fanns istället tillgång till förråd på vinden. Båda husen hade kodlös på sin entrédörr från gatan. På husens baksida fanns en gemensam gård med bland annat soptunnor. För att ta sig till tvättstugan hade alla hyresgästerna nyckel till en gårdsdörr till hus nummer 40.

I december 1981 fick polisen i Stockholm in en anmälan om en mindre brand i några tidningar i entrén till huset Albergsgatan 42. Ett par dagar senare återkom samma adress en gång till och då hade det brunnit i en matta i vindsutrymmet i fastigheten. Mattan omhändertogs men ärendena blev liggande för viktigare arbetsuppgifter.

LISBETH WALLIN FÖDDDES i Sundsvallstrakten på slutet av 1920-talet. Hon var en energisk och intelligent dam med viss charm. Hon utbildade sig till inredningsarkitekt och jobbade tidvis som textilkonstnär. Lisbeth var utåtriktad men något egocentrisk och ville gärna ha uppmärksamhet men förnekade det till och med för sig själv. I början av 1950-talet flyttade hon som nygift in i huset på Albergsgatan 42. I slutet av decenniet skilde hon sig.

Den tidigast kända branden i huset inträffade i januari 1957. Då drabbades två vindsförråd, nummer nio och nummer tio. Två dagar senare var det dags igen. Med bara fem timmars mellanrum larmades det om två nya bränder på vinden i samma fastighet. De var tydligt anlagda men upptäcktes tidigt och vållade bara små skador. Brännska-

dorna på golvet dokumenterades nog. Det skulle bli till nytta många år senare.

Genom åren inträffade flera bränder och andra intermezzon. En dag såg en hyresgäst hur fru Wallin passerade över bakgården i riktning mot soptunnorna. I handen höll hon en brinnande soppåse! Trots att det föll brinnande tussar ur påsen tycktes hon inte märka något utan stoppade ner den i soptunnan vars innehåll också började brinna. Mannen kallade till sig fru Wallin som försökte bortförklara det hela med att hon måste ha tömt ett askfat i soppåsen.

Vägg i vägg med Lisbeth Wallin och hennes 17-årige son bodde en kvinna vid namn Hansson. Hansson misstänkte tidigt sin granne för att ha anlagt bränderna vilket fru Wallin insåg och ett par dagar senare utsattes fröken Hanssons lägenhet för ett brandattentat. En brinnande tidning petades in genom brevinkastet, men självslocknande innan den hunnit göra någon större skada.

NÄR FRÖKEN HANSSON några år senare överlät sin bostad till nästa hyresgäst berättade hon i detalj för denna vad som tidigare förekommit i huset. I samma lägenhet på femte våningen på Albergsgatan 42 där fröken Hansson tidigare bott, levde nu en annan ensamstående kvinna. Hon hette Elin Ekman och intog redan från början en reserverad attityd till sin granne Lisbeth Wallin. Misstankarna förstärktes allt eftersom det inträffade fler och fler bränder. Vid några tillfällen hjälptes kvinnorna åt att försöka spåra hotfulla och anonyma telefonsamtal som Wallin påstod sig få. Det lyckades aldrig och Ekmans onda aningar mot sin granne blev allt djupare.

Natten till den 23 februari 1982 låg Elin Ekman och sov då hon klockan 00:14 vaknade med ett ryck. Huset var lyhört och hon kunde inte undgå att höra hur Wallins lägenhetsdörr stängdes och hur någon gick upp på vinden. Elin gick fram till sin ytterdörr men öppnade den inte.

Då hörde hon tydligt hur det prasslade av papper samt ljudet av två tändstickor som tändes med kort mellanrum. Hon bestämde sig för att öppna och se vad som stod på. Men innan hon hann få upp de dubbla läsen hörde hon hur dör-

ren till Wallins lägenhet slog igen. Elin gick några steg uppåt i vindstrappan. Där kände hon brandrök och rusade snabbt ner till sig. Hon ringde genast till brandförsvaret och gick ner till entrén för att öppna ytterdörren åt räddningstjänsten. Men brandmännen kände ingen röklukt och hittade inte någon brandhård så de kände sig lurade och lämnade platsen nästan genast.

Strax därefter anlände en polispatrull. Tillsammans med Elin gick de upp på vinden för att göra en mera noggrann undersökning. Innanför en dörr hittade de ett brandskadat exemplar av Dagens Nyheter och bredvid låg två avbrända tändstickor.

I samband med brandmännens och polisens besök hade många av hyresgästerna varit ute i trapphuset och frågat vad som hänt. En av dem var Lisbeth Wallin som gjorde ett mycket förvirrat intryck och ställde frågor som hon bevisligen redan visste svar på.

Klockan 01:18, en dryg timme efter den första branden, är Elin Ekman fortfarande vaken. Hon hör hur någon går upp på vinden och rumstrear omkring ordentligt. Efter en stund hör hon hur fotstegen kommer neråt igen och sekunden senare slår dörren till Wallins lägenhet igen med en smäll.

I samma stund hör Elin hur det sprakar på vinden. Hon blir ordentligt uppskrämd men tvingar sig själv att gå ut i trapphuset och upp mot vinden. Hon känner ingen röklukt den här gången men är fullständigt övertygad om att det brinner där uppe. Tillsammans med en nyväckt granne ringer hon till larmcentralen, men blir inte trodd och de vägrar skicka brandkår eller annan hjälp. Först när flera grannar kommer till telefonen och alla bedyrar att det faktiskt brinner på vinden skickas den begärda hjälpen.

Skadorna blev omfattande. Två stora vindsförråd blev helt utbrända och hela vindsvåningen fick rök- och vattenskador.

VINDSBRÄNDERNA 23 FEBRUARI 1982 blev upptakten till en omfattande förundersökning där det tillkom både nya och gamla bränder. Vid samtal med hyresgäster och studier av polisprotokoll framkom det att det förekommit många anlagda bränder i huset redan tidigare år.

Till en början kände sig polisens utredare tveksamma till fru Ekmans uppgifter om att hon kunde höra allt som hon påstod genom sin stängda lägenhetsdörr. De arrangerade därför en hörselrekonstruktion under så likartade förhållanden som möjligt och det visade sig att huset var extremt lyhört. Ljuden från dörrar som stängdes

och öppnades, fotsteg i trappan och inte minst ljudet av tändstickor som tändes hördes mycket väl trots att Elins lägenhetsdörr var stängd.

Lisbeth Wallin förhörde och delgavs misstanke om mordbrand och hon nekade envist till allt som lades henne till last. Hon och hennes 17-årige son hade varit inne i lägenheten hela kvällen och natten.

När polisens tekniker jämförde skadorna efter vindbrandsbränderna 1957 respektive 1982 framkom flera märkliga detaljer. Båda bränderna hade inträffat i samma vindsförråd, nummer nio och tio. Platsen där branden startade var exakt den samma vid båda tillfällena. Trots att det var 25 år mellan bränderna överensstämde de skadade ytorna som hand i handske med varandra!

Den 16 april 1982 åtalades Lisbeth Wallin vid Stockholms tingsrätt för mordbrand men friades sedan på alla punkter. Bakom frikännandet låg sannolikt det faktum att Lisbeths 17-årige son också bodde i hennes lägenhet vid tillfället. Han var aldrig på något sätt misstänkt för att ha utfört något brottsligt. Men som bekant krävs det alltid vid ett mordbrandsmål att *"...bevisen är ställda utom allt rimligt tvivel"*.

Åklagaren överklagade domen och i oktober 1982 förklarade Hovrätten Lisbeth Wallin skyldig och att hon skulle genomgå en rättspsykiatrisk undersökning. Denna pågick hela året och under tiden var fru Wallin på fri fot och bodde till övriga hyresgästers förtrytelse kvar i sin lägenhet.

TIDIGT PÅ MORGONEN 8 januari 1983 fick Stockholms brandförsvaret ännu ett larm till Albergsgatan 42. Det hade brunnit i hallen till Wallins lägenhet. Lisbeth Wallin var vid denna tid ensam i sin lägenhet och sonen hade flyttat hemifrån. Enligt Lisbeth låg hon och sov när någon kastade in ett brinnande papper genom hennes brevinkast.

Hon blev enligt egen uppgift ordentligt skärrad men lyckades själv ringa larmcentralen och polis och brandförsvaret var snabbt på platsen. Detta var inte första gången det brann i tamburen hemma hos Wallin. Gamla protokoll berättar om en nästan identisk brand på samma plats 1957.

"...Under en kapphylla hade någon arrangerat brinnande papper som antänt upphängda kläder i dörren. Brevinkastet var på insidan försedd med skyddsplåt..." stod det ordagrant i det gamla teknikerprotokollet. Frågan var bara om det kunde gått till på det sättet?

Vid en rekonstruktion gjordes sex försök att kasta in brinnande papper genom brevinkastet. Men ingen gång hamnade det ens nära den verkliga platsen för →

branden. Kanske använde sig Wallin av det klassiska tricket att vända bort misstankarna från sig genom att tända eld hos sig själv? Trots att utredningen inte gav något entydigt svar på om branden var anlagd utifrån eller inifrån väckte åklagaren åtal för bland annat tamburbranden. Fru Wallin dömdes till slutet rättspsykiatrisk vård och var försvunnen från huset i drygt ett år. Hyresgästerna kände en stor lättnad.

När hon i februari 1984 plötsligt var tillbaka i huset spred sig skräcken snabbt igen. Många spikade igen sina brevinkast och man talade om gemensamma aktioner som bevakning dygnet runt, medborgargården med mera.

Lisbeth Wallin hade av någon anledning fått stort förtroende för den utredningsman som hade hand om hennes fall. De hade flera gånger talat om att hon kanske borde flytta till en annan lägenhet, men hon ansåg sig oskyldigt dömd och valde att bo kvar.

Några månader senare var det färdigt igen. Denna gång hade någon i trapphusets entréplan arrangerat gamla telefonkataloger i högar om tre eller fyra med en öppning emellan och luckan täcktes av en katalog. I det »ihåliga« hus som bildades stod ett värmeljus och brann.

Ett vittne hade strax före upptäckten kommit in genom entrédörren och mött fru Wallin. När han gick ut igen ett par minuter senare upptäckte han sakernas tillstånd. Men han bedömde inte att risken för brand var överhängande utan släckte bara ljuset utan att göra något större nummer av händelsen.

VÅREN 1985 TOG DET FART igen med sex nya bränder på kort tid. Det började med att ett vittne såg hur Wallin gick ut med soporna en kväll klockan 22:30. Fyrtio minuter senare brann det för fullt i soptunnan på gården. Bland resterna påträffades en värmeljuskopp.

Samma natt inträffade en mycket allvarlig brand som mycket väl hade kunnat kosta människoliv. Någon hade kastat in brinnande föremål genom brevinkastet till en lägenhet där det bodde en ensam 81-årig handikappad dam. Hon räddades i sista stund av brandkårens rökdykare och lägenhetens hall blev ordentligt utbränd. Nu var husets invånare närmast i upplösningstillstånd och snart brann det på nytt. Denna gång i tvättstugelokalerna i källaren i hus nummer 40. Lisbeth Wallin var hemma och hördes men nekade till allt. Återigen kunde inget bevisas.

I mars 1985 brann det på vindsförråd nummer sju på Albergsgatan 42. Branden blev omfattande och rubricerades som mordbrand. I förråd

En natt inträffade en explosion i soptunnan på bakgården till hus nr 40. Skadorna blev obetydliga men i tunnan och dess närhet hittades rester av värmeljus som senare kom att visa sig vara betydelsefulla spår för bevisningen mot fru Wallin. Illustration: Gugge Norinder.

nummer sex som låg bredvid hade fru Wallin sina egna saker, men där hade det ännu inte varit någon brand. Däremot påträffade polisteknikerna utanför dörren till förråd nummer tretton en obränd veke fastsatt i en vehållare från ett värmeljus. Fru Wallin förnekade all kännedom om branden och denna gång tyckte hon nog att hon hade ett visst övertag. Hon satt nämligen med ena foten i ett gipspaket på grund av en nästan avsliten hälsena och måste använda två kryckor och klarade enligt egen utsago inte av att gå i trappor.

En natt klockan 02:47 inträffade en explosion i soptunnan på bakgården till hus 40. Skadorna blev obetydliga men i tunnan och dess närhet hittade teknikerna intressanta rester av värmeljus som senare visade sig vara betydelsefulla spår för bevisningen mot fru Wallin.

Dessutom kom en annan granne till Lisbeth Wallin, fröken Alm, med intressanta upplysningar. Hon hade en så kallad dörrkikare monterad i sin lägenhetsdörr. Under förnatten var det oroligt i huset och hon använde flitigt sin kikare. Vid flera tillfällen såg hon hur Wallin kom ut ur sin lägenhet och tog hissen ner för att en stund senare återvända upp igen. Hon var helt säker på att det var Wallin hon såg och hade också noterat att hon inte längre hade sin fot gipsad!

Enligt fru Wallin själv låg hon och sov när någon kastade in ett brinnande papper genom hennes brevinkast, men polis och brandförsvaret var snabbt på platsen. När en polis skulle bära fru Wallin ut ur sin lägenhet råkade han vricka foten och fördes till sjukhus i samma ambulans som den misstänkta.

Illustration: Guggu Norinder.

Det var lugnt i huset några timmar och fröken Alm hade gått och lagt sig och somnat då hon åter vaknade klockan 02:40 av att hissen gick ner. Hon stod kvar vid sitt tithål i dörren och avvaktade. Cirka fem minuter senare kom hissen upp och fru Wallin kom ur och gick in till sig. Alms lägenhet låg mot gatan och hon hörde aldrig den explosion som inträffade klockan 02:47 inne på gården. Det var nu många saker på gång samtidigt och polisen ville inte avslöja sin fälla för tidigt. En soptunnebrand var för obetydlig för att ensam drivas till domstol. Det handlade ju bara om ett fall av skadegörelse.

POLISEN HADE ENGAGERAT en låsfirmas som låtit byta ut alla låscylindrar och nycklar i hela huset. Varje dörr försågs med en röd lampa som förblev tänd om dörren lämnades oläst. Samtidigt byttes hela låssystemet ut. Motivet var officiellt att ingen skulle glömma bort att låsa dörrarna ordentligt efter sig.

Men i praktiken hade kontrolllamporna och de nya nycklarna ingen större betydelse för tryggheten mot brand. Det var bara ett sätt att dölja för Lisbeth Wallin att hon hade fått en speciell nyckel. Den var några millimeter längre än de övriga hyresgästernas nycklar och när den användes registrerades detta på en skrivare som polisen gömt i ett utrymme i källaren. De övriga hyresgästernas rörelser registrerades däremot inte. Fällan var gillrad och nu hade polisen bara att vänta till rätt tillfälle.

Den 16 april 1985 uppmärksammades att det ännu en gång brann för fullt på vinden till Albergsgatan 42. Vid kontroll av skrivarremsan visade det sig att Wallins nyckel hade använts åtta minuter innan branden upptäcktes. Dessutom hittade teknikerna en ljuskropp med ljusveke och bottenplatta. Med anledning av fynden anhölls Lisbeth Wallin och husrannsakan verkställdes

av hennes bostad. Där hittade man två öppnade förpackningar av värmeljus. Vidare påträffades tomma ljuskoppar, ljusmassa utan kopp och veke samt lösa veckor med vekhållare och bottenplatta.

I hennes dammsugarpåse hittades en lös ljusveke. Denna visade sig vara lite speciell med tre kardeler med fyra trådar i varje tråd. Två trådar var dessutom märkta med nummer. Samma sorts veke hade påträffats utanför förråd nummer trettion vid branden på vinden i mitten av mars.

Ytterligare två ljusveckor som påträffades i hennes bostad överensstämde med rester av trådar från en soprumsbrand samt från en annan av de många vindsbränderna. Bevisen för den så kallade *värmeljusteorin* verkade överväldigande, men den togs aldrig upp i domstolen.

Flera förhör hölls med Wallin om hennes rörelser i husen under de närmast föregående dagarna, men hon förnekade dem envist. Först när polisen avslöjade sitt fula spratt med nyckeln och datorskrivaren som registrerade vilka dörrar hon öppnat blev hon helt tyst. Hon bad bara att få avbryta förhören för dagen vilket beviljades.

LISBETH WALLIN DÖMDES i december 1985 till slutna psykiatriska vård. Hovrätten fastställde denna dom och Högsta domstolen vägrade prövningstillstånd. Exakt ett år efter sista branden intogs hon på Beckomberga sjukhus för vård, men redan efter 36 dagar blev hon utskriven som fullt frisk!

Lisbeth Wallin vräktes dock från sin bostad i huset på Albergsgatan 42 via en dom i bostadsdomstolen. I september 1986 flyttade hon till en hyresfastighet i en mellansvensk stad. Hon talade i slutet av utredningen om att kanske försöka köpa en liten villa, men det blev inget av med det.

Källa: En artikel av Sven Joachimson, *Nordisk kriminalkrönika* 1989.

Gryningspyromanen brände en miljard

Ulf Robert Magnus Borgström föddes i Västra Vemmenhög i Skåne november 1963. Pappan var alkoholist och mamman var psykiskt sjuk. De skilde sig när han var två år och hans mor träffade en annan man. Ulf har senare berättat att han hatade sin styvfar som ofta slog honom och var ett dåligt föredöme på alla sätt.

Tillsammans gjorde de regelbundna turer till Köpenhamn för att köpa hasch. När Ulf var tretton år var han redan en fullfjädrad tjuv och missbrukare. Familjen förde ett kringflackande liv och flyttade ofta. Långa perioder tillbringade Ulf i fosterhem eller hos sin mormor som bodde i Ystad. Skolgången gick hyfsat bra trots att han stammade och ofta blev mobbad.

Ulf kom dock tidigt på kant med samhällets lagar och förordningar. Redan som 16-åring greps han på bar gärning vid ett inbrott i ett varuhus i Ystad. Typiskt nog skedde brottet tillsammans med styvpappan och andra familjemedlemmar. I samarbete med sin bror gjorde han karriär som kriminell. De blev senare ovänner och gick skilda vägar.

Brottsregistret är digert med flera fängelsedomar redan innan han var 20 år gammal. De första åren handlade det mest om stölder, bedrägligt beteende, narkotikabrott och hembränning som han fick botgöra i fängelse, men han var snart ute igen. Under en period av sitt liv var Ulf gift och familjefar, men det sprack med dunder och brak och hans fru och deras två barn har numera skyddat boende för att hindra Ulf att förfölja dem.

AV NÅGON ANLEDNING fick Ulf ett särskilt agg till dåvarande Televerket varför han anlade en serie bränder och gjorde annan åverkan på deras telefonväxlar. Av massmedia fick han öknamnet *Telesabotören*. Efter hand som han anlade allt fler bränder ändrades beteckningen till *Gryningspyromanen*. De flesta bränder anlades på efternatten och upptäcktes först i samband med att morgonen grydde.

Misstankarna mot Ulf Borgström väcktes tidigt. Han gjorde heller inte särskilt mycket för att undvika dem utan var fräck och utmanande vid de otaliga polisförhören. Han hänade förhørsledarna och spottade på dem vilket ledde till flera

anmälningar om missfirmelse av tjänsteman. Samtidigt som polisen och allmänheten blev allt mera övertygad om att det var Ulf som var den skyldige, skärpte man övervakningen av honom. Bevakningen kunde vara av två slag.

Tillsyn innebar att man kontinuerligt höll reda på var Ulf befann sig och vad han sysslade med. I detta arbete hade polisen god hjälp av befolkningen i trakten som ringde spaningscentralen och informerade om vad de såg. Han var ju vid denna tid en välkänd och fruktad figur som alla kände igen.

Minutpassning var en ännu strängare övervakning. Den innebar att polisen följde efter honom dygnet runt. Det var naturligtvis mycket resurskrävande och kostsamt för polismyndigheten. Men det var också ytterst påfrestande för Ulf som naturligtvis var väl medveten om sina bevakare. Vid ett tillfälle var spaningen så närgående att en polis som följde efter honom blev åtalad för ofredande.

SOMMAREN 1993 HADE DET varit många anlagda bränder i Skåne. Ulf var starkt misstänkt och polisen hade den strängaste bevakning på hans förehavanden. På förmiddagen den 20 oktober var Ulf ute på en cykeltur i Kristianstad. Vid Heliga Trefaldighetskyrkan, stadens största kyrka, stannade Ulf och parkerade sin cykel. Han vinkade glatt till sina förföljare och gick in genom den olåsta kyrkporten.

Spanarna satt kvar i sin bil, de hade god överblick över kyrkans båda dörrar och var inte oroliga för att Ulf skulle kunna smita. Efter ungefär en kvart kom han ut igen. Han vinkade lätt åt poliserna, lät kyrkporten stå öppen men tog sin cykel och trampade vidare. Förföljarna tittade på varandra, kunde han vara så fräck?

Via radio kallade de på förstärkning. Medan andra poliser tog över minutpassningen rusade de första in i den tomma kyrkan. Där verkade allt lugnt, inte en människa syntes till. Men en känsla av att något var fel gjorde att de letade allt mera noga.

Uppe i predikstolen kändes en svag röklukt. Strax ovanför golvet fanns en dold lucka som förmodligen användes för att gömma en bibel

eller gömma en psalmbok i reserv. Men nu stod där i stället ett brinnande stearinljus omgivet av lättantändligt papper och annat skräp!

De säkrade spåren och såg till att Ulf hämtades in till polisstationen och avvisiterades. Som vanligt nekade han till allt. Han hade bara varit inne i kyrkan för att meditera en stund i lugn och ro.

– *Det är faktiskt rätt påfrestande att alltid ha ett par snutar som följer efter och bevakar varje steg man tar*, klagade han.

Ulf kunde inte bindas till mordbrandförsöket den här gången.

Undan för undan blev bränderna allt mera spektakulära. Brandanläggaren, vem det nu var, valde ofta kända och berömda objekt som mål för sina dåd. Ett sådant var Nils Holgerssongården i Västra Vemmenhög. Det är en gammal kulturgård som av Selma Lagerlöf beskrivits som föräldrahem till hennes berömda pyssling Nils Holgersson.

I GRYNINGEN 12 SEPTEMBER 1994 står hela den kringbyggda och halmtäckta skånegården i ljusan låga. Bland åskådarna som betraktar brandmännens arbete finns också Ulf Borgström. Det är i och för sig inte så konstigt, han har tidigare bott i närheten och har en del vänner kvar i trakten. En polis är framme och pratar lite med honom:

– *Är det du Ulf som har varit framme och tänt på nu igen?* skojar han.

Men Ulf är inte på humör och svarar inte.

En stund senare konstaterar polisen att Ulf är försvunnen igen. Näja, då har han väl gått hem och lagt sig, tänker polisen och bekymrar sig inte mer för det. En stund senare kommer en annan person springande och skriker:

– *Det brinner i kyrkan, det brinner i kyrkan!*

Och mycket riktigt, det brinner på vinden ovanför kyrkoorgeln i Västra Vemmenhögs kyrka. Lågor slår redan ut genom taket, men räddningstjänsten är ju redan på plats på orten och kan snabbt omdirigera en styrka. Branden i tornet blir omfattande men själva kyrkorummet klarar sig i stort sett utan skador.

Under branden står Ulf Borgström i närheten, väl gömd men med god uppsikt, och tittar på. Han njuter, han som tidigare känt sådan ångest. Gryningspyromanen har fått lugn och ro i själen.

I SAMBAND MED POLISENS brandplatsundersökning upptäcktes ett sönderslaget fönster till kyrkorummet. Det satt i bekväm inbrottshöjd och var krossat utifrån. På en bänk omedelbart innanför fanns ett tydligt avtryck av en gymnastisko av

Ulf "Gryningspyromanen" Borgström häktades och åtalades för att ha bränt hundratals hus, flera med högt kulturvärde. Bland annat Snickerboa i Vimmerby från filmen om Emil i Lönneberga, Västra Vemmenhögs kyrka, samt den närbelägda Nils Holgerssongården till ett värde av en miljard kronor. Han har även varit nära att lyckas bränna ner Heliga Trefaldighetskyrkan i centrala Kristianstad.

Foto: Expressen

märket Nike. Sådana skor påträffas också hemma hos Ulf Borgström, dem har han stulit i ett varuhus några dagar tidigare. Självt konstaterade Ulf att visst, hans skor kanske har varit i kyrkan den där natten men själv har han inte varit i dem.

Tingsrätten dömer honom till sju års fängelse för grov mordbrand, men hovrätten i Malmö har en annan åsikt och menar att det visserligen är klarlagt att Ulf varit i kyrkan natten när det brann. Men när han lämnade kyrkan lät han kyrkdörren stå öppen så vem som helst kan ju ha smugit sig in senare och anlagt branden efter att Borgström gått därifrån. Så Ulf blir frikänd och får dessutom skadestånd på 98.000 kronor för tiden han suttit oskyldigt häktad.

För pengarna köpte han sig en begagnad bil, en röd Peugeot 405. Under en period stod den parkerad på polishusets stora parkeringsplats i Kristianstad. Då passade polisen på att gå igenom bilen och förse den med en GPS-sändare. Ulf hade visserligen inte något körkort längre, men polisen gjorde bedömningen att det var lättare att hålla honom under uppsikt om han var bilburen. Därför ser de mellan fingrarna på det lindrigare brottet.

När Ulf Borgström sommaren 2005 gav sig ut på en turné uppåt i landet kunde de i detalj se var han befann sig. Det blev en intressant information. Under resans →

stod bilen parkerad på en parkeringsplats i Tingsryd i Småland. första natt Samma natt utbröt det två allvarliga bränder i samhället. Dels drabbades ortens största affär *Börjes varuhus*, av en anlagd brand på en lastkaj. Dels brann en annan byggnad ner till grunden.

När färden sedan fortsatte genom Småland, Östergötland och Dalarna följde nya bränder i kända byggnader: Astrid Lindgrens föräldrahem i Vimmerby, Emils snickarbod i Rumskulla, Olnispagården i Sälen, klockstapeln i Mora och många andra objekt. Med hjälp av sändaren i Ulf:s bil kunde polisen följa färden på en karta. Men ännu ingrep de inte, först skulle bevisen vara tillräckliga för en fällande dom.

Lördagen den 5 november 2005 fick polisen äntligen sin chans. Ett par av kriminalpolisens spanare hade Ulf under uppsikt och såg att han körde in på ett industriområde utanför Mora. När han lämnat området gjorde de en grundlig genomsökning.

På tre olika företag hittade de anordningar för att anlägga brand med fördröjd verkan. Arrangemangen bestod av brinnande stearinljus nerstuckna i varsin toalettpappersrulle som var indränkt med vegetabilisk olja. Polisen dokumenterade noga arrangemangen innan de släckte ljusen och avvärdade brandfaran.

Nu blev Ulf Borgström genast anhållen och införd till polisstationen. Som vanligt nekade han till dessa och alla tidigare bränder. Visserligen hade han befunnit sig på de platser som polisen uppgav, han hade ju haft bilen som sin bostad i flera månader nu. Men några bränder hade han minsann inte anlagt.

ÄNTLIGEN ÄR BEVISEN tillräckliga! På en av toarullarna kunde statens tekniska laboratorium till och med säkra ett av hans fingeravtryck. Stearinljuset kunde också härledas till honom, dem hade han stulit från en kyrka i Mora. Det räckte för att fälla honom för försök till mordbrand i tre fall: en fabrik för tillverkning av dalahästar, en glassfabrik och en industri för tillverkning av Moraknivar. Påföljden blev tre års fängelse.

Men en dom på tre år betyder i praktiken bara två år i fängelse. Våren 2007 hade Ulf avtjänat sitt straff och var hemma i Skåne igen. Nu följde nya bränder. Hans hat mot samhället var större än någonsin. En ny dom på fem månader i fängelse för hot och missfirmelse av tjänsteman gav en ny respit, men så fort han kom ut brann det igen.

Polisen gjorde nog vad de kunde men att hålla så kallad *minutpassning* mot en person dygnet runt kostar tiotals miljoner kronor om året. Dess-

utom provocerade det Ulf så att han blev motive-rad att göra ytterligare illdåd.

Nya serier av bränder bröt ut på olika platser i Ystad och Simrishamn samt på flera platser i södra delen av landskapet. Alla visste ju vem som var den skyldige och när Ulf vid ett tillfälle satt anhållen hos polisen passade någon på att tända eld på den barack som socialförvaltningen hade anvisat honom som bostad.

Under stora delar av år 2010 var Ulf föremål för spaning från polisens sida. På eftermiddagen 26 oktober 2010 lyckades han, trots den strängare typen av bevakning, frigöra sig från sina följeslagare för några timmar. På natten brann en fin gammal väderkvarn i Skivarp ner till grunden. Den gamla holländaren var traktens stolthet och händelsen väckte stor förstämning i bygden. Ulf Borgström blev naturligtvis genast misstänkt och greps och anhölls. Vid de efterföljande häktningsförhandlingarna räckte dock inte bevisen och till ortsbornas förtrytelse blev han åter frisläppt.

UNDER TIDEN NÄRMAST före den 1 december 2010 bodde Ulf i en friggebod på Nickelgatan i Ystad. Den 1 december vid 11:30-tiden befann han sig på socialkontorets rådgivningsbyrå i Ystad. Vid mötet diskuterades hans boendesituation. Han blev erbjuden ett boende i en annan del av landet, men tackade nej till det. Förslaget retade upp honom och han blev istället hotfull mot en handläggare, vilket ledde till en anmälan om olaga hot.

Ett par timmar senare var Ulf i Frälsningsarméns lokaler och åt en sen frukost. Klockan var då 13:25. Där överlämnade en polispatrull ett beslut om vite för att han underlåtit att inställa sig till ett tidigare mål i tingsrätten. Han blev hotfull och for ut mot poliserna:

– *Feta djävla svin, nu kommer det att hända grejer igen!* skrek han.

Polisen i Ystad begärde förstärkning från Rikskriminalpolisen men klarade ändå inte av att hålla kontinuerlig kontakt med sitt spaningsobjekt. Den närmaste timmen finns flera rapporter om hans rörelser i centrala Ystad och klockan 14:25 rapporterades det om en anlagd brand i ett uthus. Den släcktes snabbt och vållade ingen större skada. Klockan 16:03 rapporterades ytterligare en anlagd brand i centrala Ystad. Den var också snabbt under kontroll, men blossade sedan upp igen. Det bör observeras att Ulf Borgström inte är officiellt misstänkt för någon av dessa bränder.

Strax efter klockan 16:00 på eftermiddagen sågs Ulf utanför en kyrka i Ystad. Därefter finns inga säkra spaningsuppgifter förrän han klockan

Samma natt som det brann i Ösjöfors och Katthult förhindrade kyrkvaktmästare Margit Andersson att även Pelarne gamla medeltidskyrka blev offer för lågorna. I en skrubbdär såg hon till sin förfäran att ett ljus stod tänd på golvet inlindat med hushållspapper och hade troligen varit tänd en bra stund redan! Av placeringen att döma skulle förövaren få det att se ut att branden börjat i elcentralen.

Foto: Janne Strömsten.

Gryningspyromanen brände ner flera kända byggnader, bland annat här Emils snickarbod i Rumskulla Katthult. Med hjälp av sändaren i pyromanens bil kunde polisen följa färden på en karta. Foto: Janne Strömsten.

02:36 kom ut genom porten till ett brinnande flerfamiljshus i kvarteret Östen 1.

Räddningstjänsten larmades klockan 02:40. Samtidigt tog sig poliser in i den allt mera rökfyllda fastigheten och började evakuera de boende. Under tiden var de noga med att säkra alla eventuella spår. Det första räddningsfordonet var på plats klockan 02:47. Rökdykare bröt upp en dörr och tog sig upp på vinden där det var en fullt utvecklad brand. Branden var nära den punkt där rökgaserna skulle fatta eld så att det blev en övertändning på vinden.

Utredningen visade att det var fråga om två separata brandhärddar. Den ena hade anlagts inne i ett vindsförråd som stått öppet. Den andra branden hade anlagts mittemot i korridoren utanför ett förråd mot förrådväggen. Lufttillförseln till branden var säkrad genom att en vädringsbalkong stod öppen. För att den inte skulle kunna blåsa igen av luftdraget var den säkrad med hjälp av två hopvikta filter.

Ulf Borgström förföljdes och greps. Vid avviseringen beslagtogs alla hans kläder och skor liksom de två knivar som han bar på sig. Av någon anledning hade han svarta tubsockor dragna över sina kängor. En del lösa föremål som tändare och mp3-spelare fick han behålla på så sätt att de lades i ett förvaringskäp i arresten.

Ulf Borgström blev naturligtvis åtalad för branden i hyreshuset i kvarteret Östen 1 i Ystad. Brottsrubriceringen var grov mordbrand och bevisen verkade till en början överväldigande. Men så här förklarade han själv vad som hänt:

"...Dagen hade varit ovanligt besvärlig. Dels hade vädret varit ruskigt med kyla och upprepa-de täta snöbyar och dels hade polisen och andra befattningshavare varit svåra och trakasserat

mig med än det ena och än det andra. Till slut sökte jag skydd uppe på vinden till fastigheten Östen 1 i hörnet av Bollhusgatan/Lingsgatan. Jag hade övernattat på vinden i det huset många gånger tidigare och visste att låsen var bristfälliga och att det fanns en del möbler som jag kunde ligga och vila på.

Efter att ha varvat ner, rökt en holk och lyssnat på musik på min mp3-spelare så somnade jag. Klockan var då mellan 20:00 och 21:00. Jag vaknade efter att ha drömt om igelkottar och märkte då ett ljud, det sprakade och knastrade!

Jag förstod snart att det brann på vinden och blev förvånad över att ljudet av branden var så högt. Röktäcket sträckte sig nu från taket och ner till cirka 1,5 meter över golvet och jag måste huka mig när jag lämnade vinden. Just då tänkte jag inte på alla dem som sov i byggnaden, jag förstod ju att jag skulle bli misstänkt för att ha anlagt branden och ville bara bort från det brinnande huset... "

Så blev det också. Polis på plats grep Ulf Borgström strax efter han lämnat sitt nattläger. Han erkände vid rättegång i Ystads tingsrätt att han varit på platsen, men nekade till att ha anlagt branden. Straffet för grov mordbrand är fängelse i viss tid, lägst sex år och högst livstid.

Domen blev åtta års fängelse. Ur psykiatrisk synpunkt fanns inga skäl till straffrättslig särbehandling. Domen överklagades genast till högre instans men den 20 juni 2011 fastställde hovrätten i Malmö straffet till åtta års fängelse. Polisen bedömer att Ulf Borgströms verksamhet så långt hade kostat samhället närmare en miljard kronor!

Källa: Ulf Erlandsson har hämtat och sammanställt ur diverse aktuella media och seminarier.

Brandutredaren som själv tände på

Nämn namnet John Orr för en amerikansk brandutredare och ansiktet dras ihop till ett snett leende. John Orr är kollegan som gjorde det förbjudna. Han anlade själv mängder av bränder, som han sedan var med och utredde.

I början av 1990-talet var John Orr en aktad kollega och välkänd profil bland brandutredarna i Kalifornien. Hans huvudsakliga arbete var en tjänst som brandkapten och brandutredare i Glendale, en förstad till Los Angeles. Dessutom var han en flitig föreläsare vid seminarier och kurser för brandutredare i hela västra USA. Han skrev läroböcker och artiklar och var känd som en mycket skicklig yrkesman.

På brandplatser där andra brandutredare hade misslyckats tillkallades John. Förvånansvärt ofta gjorde han nya fynd som avslöjade var och hur branden börjat.

BÖRJAN TILL SLUTET för John Orrs karriär kom en dag i februari 1991. Inom loppet av några timmar utbröt tre bränder i textilaffärer på ett begränsat område i södra Los Angeles. Det fanns många likheter mellan bränderna. I alla tre fallen började branden bland dynor eller kuddar stoppade med skumplast.

Trots att ingen människa fanns i närheten flammade bränderna upp helt plötsligt. Det tydde på någon typ av fördröjd antändning. Två av bränderna blev mycket omfattande medan den tredje släcktes i ett tidigt skede och bara vållade mindre skador. Men där hittade brandutredarna ett avgörande spår. Instoppad bland skumplasten låg resterna av en halvt uppbrunnen cigarett. Runt cigarettens filterände fanns ett kort gummi-band som höll fast några tändstickor med svavlet vänt mot den andra änden. Om cigaretten tändes strax innan den placerades ut skulle den antända tändstickorna två till tio minuter senare. En enkel och finurlig fördröjningsanordning!

Brandutredarna vid Los Angeles Fire Department beslöt att ta hjälp av kollegor från den federala organisationen ATF som har specialutbildade agenter för olika typer av svårare brott. Det visade sig vara ett bra beslut. Gruppen fann snart att detta inte var de enda bränderna i textilbutiker och möbelaffärer i området. Så sent som i december föregående år hade det varit fem liknande

bränder i förstäder och närliggande kommuner till Los Angeles. Men eftersom de tillhörde olika administrativa enheter fanns det inte något organiserat informationsutbyte och händelserna hade drunknat i mediabruset.

Också de nygamla bränderna visade samma karakteristiska förlopp. Plötsligt slog det upp rök och lågor från någon hylla med brännbar skumplast. Branden spred sig snabbt och var svår att släcka med vanliga handbrandsläckare.

I ett par av fallen hade personal och kunder nätt och jämt hunnit ut innan butiken övertänts. Allt tydde på att man hade att göra med en gärningsman som kunde sin sak. Nu fick spaningsgruppen en idé. De sammanställde ett informationsbrev som gick ut till alla brandutredare i södra Kalifornien. Där beskrev de kända fakta och efterlyste andra liknande händelser. Det blev genast napp!

När brandutredare Marvin Casey i Bakersfield läste brevet från kollegerna i LA märkte han hur nackhären reste sig. Visst kände han igen beskrivningen på bränderna i textilbutikerna, han hade jobbat intensivt med en liknande serie anlagda bränder några år tidigare.

En dag i januari 1987 hade det med bara en timmes mellanrum utbrutit två bränder i affärer i hans lilla stad. Den ena hade blivit en totalskada utan möjlighet att hitta några spår medan den andra hade blivit upptäckt och släckt av en rådig kund. Där hade Marvin Casey också hittat ett spår: rester av en cigarett med tändstickor fastsatta med ett litet gummi-band. Och inte nog med det, tändanordningen låg insvept i ett gult linjerat pappersark och på pappersarket hade han hittat ett suddigt men fullt användbart fingeravtryck. Fingeravtrycket jämfördes med Los Angelespolisens stora brottsregister men utan resultat. Det var en besvikelse. Förövaren var tydligen inte straffad eller tidigare känd hos polisen.

DET VAR INTE BARA i Bakersfield det hade brunnit den där dagen. I grannstaden Tulare några mil norrut längs väg 99 hade det också varit en liknande brand. Också i Fresno ytterligare några mil bort hade det varit två bränder i affärer tidigare på förmiddagen. Det verkade som om någon kört motorvägen från Fresno mot Los Angeles och anlagt bränder i städer han passerade.

Till råga på allt hade det varit en konferens för brandutredare i Fresno som slutat just den förmiddagen. Kunde det finnas något samband?

Marvin Casey förstod att han skulle få problem om han avslöjade att han misstänkte sina kolleger, men skaffade på omvägar fram en deltagarlista från konferensen. Hela 55 brandutredare från Los Angelesområdet hade varit med på mötet i Fresno och förmodligen hade de flesta av dem kört i egen bil. Det var en övermäktig uppgift att kontrollera dem alla.

Två år senare, i februari 1989, var det dags för en ny stor konferens för brandutredare. Denna gång i San José strax söder om San Francisco. Också vid detta tillfälle uppstod flera misstänkta bränder i affärer och varuhus längs vägen mot Los Angeles den dagen konferensen avslutades. En av dem kom att kräva fyra personers liv. Vid en brand i ett möbelvaruhus i San Luis Obispo blev två biträden och två kunder, en mormor med sitt lilla barnbarn, instängda bakom en låst branddörr och omkom i branden. Nu handlade det om mord!

Marvin Casey skaffade ännu en gång en lista över vilka personer som deltagit i konferensen. Tio brandutredare från Los Angelesområdet hade varit med både i Fresno 1987 och i San José 1989. Casey skaffade fram deras fingeravtryck och lät en expert kontrollera dem mot avtrycket från branden två år tidigare, men ingen på listan matchade fingeravtrycken.

MARVIN CASEY FICK GE UPP men hade inte glömt ärendet när han våren 1991 fick brevet från utredningsgruppen i Los Angeles. Han överlämnade allt sitt material och berättade om sina misstankar.

Fingeravtrycket väckte naturligtvis berättigad uppmärksamhet, här hade man ett konkret bevis som kunde hålla i en domstol. Det skickades genast till ett laboratorium för att jämföras med avtryck från hela Kalifornien och några dagar senare ringde en fingeravtrycksexpert från labbet:

– *Ni måste lära era brandutredare att handskas mera försiktigt med bevisen!* sa han.

Fingeravtrycket tillhörde brandutredare John Orr och labbpersonalen förutsatte genast att det kommit dit i efterskott i samband med utredningen. Men så var det inte. John Orr hade aldrig varit inblandad i brandutredningen i Bakersfield, däremot var han en av de tio utredare från Los Angeles-området som enligt Marvin Caseys listor varit med på båda brandutredarkonferenserna.

Så småningom kröp det fram att den första kontrollen av fingeravtrycken blivit slarvigt utförd. Det anlätade laboratoriet hade inget dataregister utan gjorde jämförelsen manuellt och då är det lätt att göra fel.

John Orr var nu huvudmisstänkt och bevakades intensivt i flera månader. Han var gift för fjärde gången och hade ett vidlyftigt kärleksliv. Dessutom körde han bil som den värste biltjuv och var hopplös att skugga. Spanarna lät därför förse hans bil med en radiosändare som kunde pejlas. Men Orr upptäckte sändaren och lämnade in den till polisen utan att förstå sammanhanget. Han visste att en federal spaningsgrupp jobbade med bränderna men trodde sig själv stå över varje misstanke.

TILL SLUT HADE utredarna samlat tillräckligt med bevis för att anhålla John Orr. I hans bil hittades en väska med två paket cigaretter, några tändsticksaskar och ett antal gummiband av just den typ som använts vid ett par av de anlagda bränderna. Men John nekade och hävdade att han köpt prylarna som demonstrationsmaterial när han undervisade blivande brandutredare.

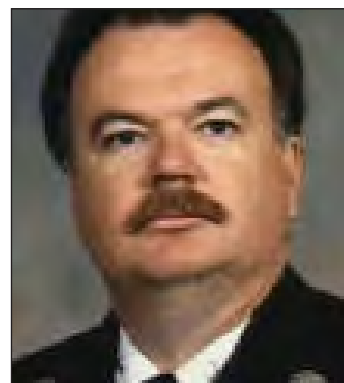
Det hjälpte dock inte, bevisningen var övertygande och John Orr dömdes till 30 års fängelse för upprepade fall av grov mordbrand. För att få lindrigare behandling i fängelset avgav han ett formellt erkännande men hävdar vid intervjuer fortfarande bestämt att han är oskyldigt dömd.

Bland John Orrs handlingar hittade utredarna mängder av videofilmer och foton från brandplatser. Det märkliga var att vissa av bilderna var tagna innan branden bröt ut. Det gällde främst villor i lyxiga förortsområden som var omgärdade av eukalyptusträd och täta buskage. Under torrperioder utgör sådan växtlighet en allvarlig brandrisk och räddningstjänsten kan i vissa fall förelägga ägarna att röja bort dem.

I början av sin karriär hade John Orr jobbat med information till allmänheten om just sådana faror. Det var därför naturligt att han hade ett visst intresse för ämnet och ville samla på avskräckande exempel. Men det förklarar inte att han gång på gång lyckades fotografera byggnader som bara några dagar senare förstördes av en våldsam buskbrand. I samlingarna fanns dessutom flera fall med bilder tagna av samma objekt före, under och efter branden.

När John Orr åkte fast sjönk faktiskt brandskadestatistiken för sådana buskbränder med tio procent i hela Los Angelesområdet.

Källa: International Association for Arson Investigators, IAAI.

John Orr.